

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUM

FR. R. KREUTZWALDI NIM, EESTI NSV RIHKLIK RAAMATUKOGU

E. RAUD

**LASTE LUGEMISE
JUHTIMISEST
RAAMATUKOGUDES**

TALLINN, 1956

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUM

FR. R. KREUTZWALDI NIM. EESTI NSV RIIKLIK RAAMATUKOGU

E. RAUD

LASTE LUGEMISE
JUHTIMISEST
RAAMATUKOGUDES

TALLINN, 1958

Kasutatud kirjandus.

1. Детская библиотека. М., 1952. 152 стр.
2. Каспина, Е. Работа с детьми в сельской библиотеке. М., 1953. 48 стр.
3. Паршкова, Л. От книги к труду. — «Семья и школа», 1956, № 4, стр. 8—10.

SISUKORD

	Lk.
Eessõna	3
Lugemise individuaalne juhtimine	5
Lugemise juhtimise tähtsamad tingimused	5
Vestlused abonemendil	7
Lugejate kirjalikud arvamused loetud raamatute kohta	12
Soovitusnimestikud	14
Massitöö	15
Raamatukogulik plakat ja raamatunäitus	15
Bibliograafilised ülevaated, ettelugemised, vestlused	18
Kirjandushommikud ja muinasjutuõhtud	21
Lugejate konverentsid	27
Kirjanduslikud mängud	35
Kirjanduslikud viktoriinid	39
Ekskursioonid	39
Lisa. Eesti nõukogude lastekirjanike üleskutse meie raamatukogude lugejaile	41

2

Vastutav toimetaja R. Aare

На эстонском языке

Э. Рауд

О руководстве чтением детей в библиотеках.

Suur ja tähtis ülesanne noorsoo kommunistlikus kasvatustöös on täita raamatul. Nõukogude laste- ja noorsookirjanduse tundmaõppimine arendab meie kasvava sugupõlve kõrgeid moraalseid omadusi, kasvatab teda nõukogude patriotismi ja internatsionalismi vaimus, laiendab tema silmaringi ning arendab esteetilisi tundeid.

Kõige tähtsamateks nõukogude lastekirjanduse levitajateks ja propageerijateks on aga raamatukogud.

Raamatukogudel tuleb teenindada lapsi teaduse, ilukirjanduse ja kunsti ala raamatutega ning ajakirjadega ja ajalehtedega. Neil tuleb pöörata tähelepanu laste poolt koolis omandatud teadmiste süvendamisele, õpetada lapsi iseseisvalt raamatuid kasutama, neid õigesti mõistma ning armastama ja neisse hoolikalt suhtuma.

Käesoleva brošüüri ülesandeks on käsitleda põhilisemaid tööviise, mida raamatukogudel tuleb rakendada laste lugemise juhtimisel. Venekeelse kirjanduse kõrval on töö koostamisel kasutatud rohkesti Eesti NSV rahvaraamatukogude töökogemusi.

Piiratud ruumi tõttu ei ole siin saadud vaadelda kõiki küsimusi, mis puudutavad raamatukogude tööd lastega, vaid on piiratud ülevaatega lugemise individuaalsest juhtimisest ja massitööst. Laste teenindamisega seoses olevate küsimuste põhjalikumaks tundmaõppimiseks on soovitatav kasutada Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu poolt koostatud vastavaid meetodilisi materjale, mis on saadetud kõigile rajooni- ning lasteraamatukogudele.

Käesolev brošüür on määratud kõigile raamatukogudele, kes teenindavad noori lugejaid.

Lugemise individuaalne juhtimine.

Lugemise juhtimise tähtsamad tingimused.

Raamatukoguhoidja võtab laste kommunistlikust kasvatuses osa peamiselt nende lugemise juhtimise teel. Ta õpetab lapsi raamatut armastama, tõstab esile teosed, mis antud momendil on lapsele kõige vajalikumad, äratab lastes huvi mitmesuguste küsimuste vastu, milledele noored lugejad leiavad vastuse raamatutest. Samuti õpetab ta lapsi raamatuid analüüsima ja kriitiliselt hindama, ergutab nende iseseisvat mõtlemist.

Eduka lugemise juhtimise tähtsamateks eeltingimusteks on, et raamatukoguhoidja tunneks hästi lapsi, raamatufondi ja kooli õppeprogramme.

Eriti suur tähtsus on laste lugemishuvide tundmisel. Loomulikult on laste lugemishuvid väga mitmekesised. Kuid siiski võib tähele panna mõningaid üldisi jooni, mis iseloomustavad ühe või teise vanuseastme laste lugemishuviseid.

Eelkooliealised lapsed ei oska veel ise lugeda. Nad vaatavad raamatutest harilikult ainult pilte, kusjuures vanemad inimesed neile teksti ette loevad. Eelkooliealised lapsed armastavad väga muinasjutte. Samuti meeldivad neile raamatud, mis kõnelevad loomadest, näiteks J. Belõševi «Tõrges kassipöeg», V. Majakovski «Raamat-loomaaed», S. Maršaki «Vurrudega vöödiline», F. Kotta «Tublid loomad» ja «Vaat mis juhtus» jne. Eelkoolieas on väga vajalik lugeda raamatuid, mis süvendavad laste teadmisi ümbritsevate asjade ja nähtuste kohta, nagu S. Maršaki «Kust tuli laud», R. Parve «Telefon», M. Kesamaa «Kes meil käivad» jt. Suurt huvi muinasjuttude ja loomalugude vastu tunnevad ka veel 1.—2. klassi õpilased. Põnevusega loevad need lapsed ka raamatuid koolielu üksikasjadest, näiteks A. Barto «Esimese klassi õpilane», S. Maršaki «Mis on aasta», R. Parve «Lõbusad värvid» jne.

1.—2. klassi õpilased ei valda veel täielikult lugemistehnikat, ei saa igakord loetust aru ja ei suuda pikemaks ajaks oma tähele-

panu raamatule koondada. Sellepärast on vaja 1.—2. klassi õpilaste lugemist pidevalt jälgida ja abistada.

3.—4. klassi õpilaste huvid on märksa laialdasemad. Enamikus on nende klasside õpilased juba pioneerid. Nad elavad kaasa kooli ning pioneeriorganisatsiooni tööle ja soovivad raamatuis näha pioneeride ning kommunistlike noorte kujusid, kes oleksid neile eeskujuks. Siinkohal võiks märkida niisuguseid raamatuid nagu A. Gaidari «Kauged maad», V. Katajevi «Polgu poeg» jpt.

4.—5. klassi õpilased õpivad juba koolis ajalugu, maateadust, loodusteadust. Nende huvid muutuvad üha mitmekülgsemaks. Nad armastavad raamatuid küll ajaloost (E. Bornhöhe «Tasuja», E. Kippeli «Meelis», A. Hindi «Vesse poeg»), küll mitmesugustest loodusnähtustest (N. Mikluhho-Maklai «Reisid»). Selles eas valdavad õpilased lugemistehnikat juba täielikult ning neile on jõukohane ka pikemate jutustuste lugemine.

6.—7. klassi õpilased suhtuvad juba teadlikumalt õppimisse, nende huvi töö ja ühiskondliku tegevuse vastu suureneb. Huvid on muutunud piiritletumaks ja püsivamaks. Paljude 6.—7. klassi õpilaste juures ilmneb kallak ühe või teise eriala poole. Paljud neist valmistuvad astuma kommunistlikku noorsooühingusse. Selles eas asuvad lapsed juba klassikalise ja nõukogude ilukirjanduse süstemaatilisele lugemisele. Eriti meeldivad neile põnevad ning seikluslikud süžeed (G. Tuškani «Džuraa», A. Rõbakovi «Kortik», J. Verne'i ja W. Scotti teosed) ja tugeva tahtejõuga vaprad kangelased (A. Fadejevi «Noore kaardiväe» tegelased, Pavel Kortšagin N. Ostrovski teostest «Kuidas karastus teras» F. Cooperi teoste positiivsed tegelased jt.).

Ei piisa aga sellest, et raamatukoguhoidja tunneb noorte lugejate lugemishuvisid ainult üldiselt. Ta peab tundma kõigi oma erinevate lugejate kalduvusi, arenemisastet ja lugemise harjumusi. Ta peab teadma, kuidas noor lugeja õpib, kuidas käitub koolis ja kodus, mida ta on varem lugenud, millest armastab lugeda kõige enam, missugune on ta õppeedukus, missugused on ta armsamad õppeained, kas tal on oma isiklik raamatukogu jne.

Nende küsimuste väljaselgitamiseks on raamatukoguhoidjal mitmesuguseid võimalusi. Esialgse pildi lapse lugemishuvidest annab juba tutvumine lugejakaardiga. Seda esialgset pilti aitab veelgi konkretiseerida lapse lugemispäeviku tundmaõppimine. Noore lugeja huvidest, kalduvustest, käitumisest jne. võivad aga palju rääkida õpetajad ja lastevanemad, kelledega on tingimata vajalik aegajalt vestelda.

Kuid kõige tähtsam on siiski vestelda noore lugeja endaga,

sest ainult sel teel suudame last mitmekülgset ja tõsiselt tundma õppida.

Lugemise juhtimiseks on vaja ka hästi tunda raamatufondi. Seepärast ei tule raamatukoguhoidjal tutvuda mitte ainult raamatukokku saabuvate uudisteostega, vaid ta peab süstemaatilisel, üksikute teemade viisi, omandama ülevaate kogu fondist. Loomulikult ei jõua raamatukoguhoidja kõiki teoseid läbi lugeda. Väga sageli tuleb tal piirduda ainult teoste lehitsemisega, et saada ettekujutus nende sisust, keelest, käsitlusviisist ja keerukuse astmest. Samuti on vaja tutvuda retsensioonide ja annotatsioonidega, mis ilmuvad lasteraamatute kohta ajakirjanduses (peamiselt ajalehtedes «Säde», «Sirp ja Vasar», «Noorte Hää!» ja ajakirjas «Pioneer»).

Eriti populaarteaduslikke raamatuid on vaja näidata vastava aine õpetajale, et saada teada, missuguste klasside õpilastele neid laenutada.

Väga vajalik on raamatukoguhoidjal tutvuda kooli õppeprogrammidega ja koos õpetajatega kindlaks määrata need raamatud, mis võivad õpilastele abi pakkuda koolitöös.

Vestlused abonemendil.

Lugemise individuaalse juhtimise põhivormiks on vestlus üksiku lugejaga abonemendil. Vestelda tuleb lastega pidevalt, nii raamatu soovitamisel ja väljaandmisel kui ka tagastamisel.

Esimene vestlus lapsega toimub juba tema lugejaks registreerimisel. Raamatukoguhoidja selgitab raamatukogu kasutamise korda ja räägib sellest, kuidas tuleb lugeda. On soovitav, et lapsega, kes esmakordselt astub raamatukogu lugejaks, tuleks kaasa mõni vanematest. Kuulnud raamatukoguhoidja vestlust, hakkavad paljud lastevanemad pöörama laste lugemisele enam tähelepanu.

Ent mõnikord on vaja lapsega vestelda ka selleks, et teda n. ö. lugejaks «meelitada». Selle kohta jutustab Võhma raamatukogu juhataja sm. L. Feodorova järgmist.

Meie raamatukogus toimus järgmine lugu 6. klassi õpilase Kalju L-ga. See poiss käis koos sõpradega küll raamatukogus, aga kui soovitasime talle mõnda raamatut lugemiseks, vastas ta kindlalt: ei huvita. (Kooli raamatukogust luges Kalju vaid «kohustuslikku» kirjandust.) Ajasin poisiga väga palju juttu nii tema koolitöö kui koduse elu üle. Sain teada, missugustes ainetes tal «ei vea» ja mis ta teeb kodus. Ilmnes, et poiss kasvatab küülikuid. Kuid tal oli sel alal ebaõnnestumisi: kord surid pojad ära, mõnikord tassis rott nad minema, vahetevahel ei tahtnud ema- ja isajänes midagi süüa jne. Kui saime kogusse V. Sooniku

«Küülikute kasvatamise», näitasin raamatut Kaljule ja küsisin, kas ta ei tahaks seda lugeda. «No miks ma seda ei taha! Väga tahan!» kõlas vastus. Ta saigi raamatu, palus mitu korda pikendada ja töötas teose väga põhjalikult läbi. Nüüd suuname Kalju pikkamisi ka teiste raamatute lugemisele.

Peamiselt toimuvad vestlused aga raamatu laenutamisel ja selle tagastamisel lugeja poolt.

Raamatu laenutamisel toimuv vestlus on soovitava iseloomuga. Selle eesmärgiks on äratada lugejas huvi teose vastu, mida raamatukoguhoidja talle soovitab.

Olenevalt sellest, missuguse vanuserühma lapsele raamatut soovitatakse, on vestlused erinevad.

Noorema kooliea lastel puuduvad veel suuremad lugemiskogemused, nad ei oska oma huvisid siduda konkreetse raamatu, autori või temaga.

Noorema kooliea lugejat tuleb tema soovide kindlaksmääramisel abistada, selleks aga tuleb talle jutustada, kui mitmesuguseid raamatuid raamatukogus leidub.

Andes raamatu lugemiseks noorema kooliea lapsele, jutustab raamatukoguhoidja lühidalt, millest raamatus räägitakse, näitab illustatsioone, loeb mõnikord ette mõne huvitavama koha.

Raamatu sisu ümberjutustamisel on tähtis, et ümberjutustus poleks liiga täielik. Vastasel juhul võib lapsele jääda mulje, et ta juba kõike olulist teab ning et raamatu lugemine pole talle enam vajalik.

Mõnikord räägib raamatukoguhoidja teiste laste arvamustest soovitatava teose kohta, ning palub noort lugejat anda loetu kohta omapoolne otsus.

Soovitades kolmanda klassi õpilasele L. Tigase «Jutte lastele», räägib raamatukoguhoidja näiteks:

«Selles raamatus on üheksa väikest lugu laste elust. Mõnele lapsele meeldib kõige rohkem «Auto», mõnele «Kopikad», mõnele «Arvo muinasjutt». Loe raamat läbi ja ütle siis, missugune jutt sulle kõige rohkem meeldis.»

Suuresti aitab soovitatava raamatu vastu huvi tõsta lühikeste, kuid iseloomulike ja eredate katkendite ettelugemine.

Soovitades lugejale A. Kononovi «Jutustusi Tšapajevist», loeb raamatukoguhoidja ette näiteks järgmise katkendi:

«Kord läks Tšapajev luurele. Jõe ääres oli söömas kolmekümnepealine hobusekari. Neid karjatasid küla poisid...

«Kas te olete ka julged?» küsis neilt Tšapajev.

«Noh arusaadav, et julged,» vastas kõige vanem poisike, ta oli umbes neljateistkümne-aastane.

«Kas tahate valgeid külast välja lüüa?»

«Tahame.»

«Noh, siis kuulake mind,» sõnas Vassili Ivanovitš.

«Mida Tšapajev poistele rääkis?» esitab raamatukoguhoidja küsimuse. «Seda saad teada siis, kui raamatu läbi loed!»

Niisugune raamatu soovitamise viis tekitab lapses soovi teos kiiresti läbi lugeda.

Raamatute soovitamine keskmise ja vanema kooliea õpilastele on märksa keerulisem. Nende huvid on juba väga laialdased. Teadmishimulistena tahavad nad süvendada koolis omandatud teadmisi ja loevad meelsasti populaarteaduslikku kirjandust. Selle vanuseastme lapsi on kergem harjutada plaanipärase lugemisega. Nad kasutavad katalooge ja soovitusnimestikke ning pöörduvad juba mitmesuguste bibliograafiliste allikate poole. Tihti ilmneb selles eas ka juba püsiv huvi mingi teadusharu vastu.

Ent ükskõik kui asjalikud lugeja soovid oleksidki, ei tohi raamatukoguhoidja piirduda ainult nende soovide rahuldamisega. Ta suunab lugemist, aitab kirjanduses orienteeruda, aitab valida raamatuid, mis on kõige tarvilikumad ning antud momendil kõige vajalikumad.

Esmajoones propageerib raamatukoguhoidja teoseid, millede temaatika on seotud jooksvate sündmustega. Kui näiteks toimub Nõukogude-Hiina sõpruskuu, soovitame noortele pidevalt hiina kirjanike teoseid. Kui kosmoses toimuvad mingid huvitavad nähtused (plahvatus päikesel, kuu- või päikesevarjutus), siis soovitame jõukohaseid teoseid astronoomia alalt. Koos raamatutega tuleb propageerida ka ajalehtede ja ajakirjade artikleid. Kui raamatukoguhoidja pakub noorele lugejale näiteks B. Ljapunovi teost «Võitlus kiiruse eest», siis soovitab ta ühtlasi näiteks «Sädemes» ilmunud artikleid, kus kõneldakse kiiruste tehnikast, lennuasjanduse arengu perspektiividest ja muudest taolistest probleemidest.

Õpilase püsivamat huvi mingi teadusharu vastu tuleb tingimata tugevdada ja süvendada. Kuid selle kõrval peab raamatukoguhoidja hoolitsema ka tema huvideringi pideva laiendamise eest. Tuleb taotleda, et õpilane loeks ilukirjanduse kõrval ka põhilisi populaarses laadis kirjutatud teoseid ühiskondlik-poliitilise, tehnika-alase ja loodusteadusliku kirjanduse alalt.

Kui noor lugeja ei tunne huvi populaarteaduslike raamatute vastu, tuleb talle eeskätt soovitada kõige lihtsamaid ja ilukirjanduse laadis põnevalt kirjutatud teoseid. Soovitamise juures on otstarbekohane rääkida mõnest huvitavast faktist, millest raa-

matus on juttu. Soovitades näiteks L. Saveljevi raamatut «Jäljed kivil», räägib raamatukoguhoidja:

«Sellest raamatust saad teada, missugused olevused asustasid maakera siis, kui inimest ei olnud veel tekkinud. Sa tutvud igasuguste huvitavate ürgolenditega. Lugesed saad teada, et maakeral elas vanasti koguni niisugune imeloom nagu bontosaurus, kes oli 5 meetrit kõrge ja kaalus 5 korda rohkem kui tänapäeva aafrika elevant.»

Lapsi, kelle lugemishuvid piirduvad mõne üksiku ainevaldkonnaga, on tarvis hoolikalt silmas pidada. Paraku on niisuguseid lugejaid aga võrdlemisi rohkesti: ühed armastavad ainult muinasjutte, teised loevad peamiselt vaid loomalugusid, kolmandad seikluskirjandust jne. Niisuguste laste lugemishuvisid arendades soovitatakse neile raamatuid mõnel lähedasel teemal. Toome niisuguse soovitamise kohta ühe näite.

Raamatukogu külastab kuuenda klassi õpilane, kes on harjunud lugema ainult seikluskirjandust. Tema ja raamatukoguhoidja vahel hargneb järgmine vestlus.

Raamatukoguhoidja: Sa oled meil lugenud ainult niisuguseid raamatuid, kus jutustatakse seiklustest. Otsime sulle nüüd midagi muud huvitavat.

Õpilane: Huvitavad on ainult seiklused.

Raamatukoguhoidja: Missugused seiklused sulle siis kõige rohkem meeldivad?

Õpilane: Kõige rohkem mulle meeldib spioonidest lugeda. Siis meeldib mulle veel Jules Verne ja «Nahksuka jutud».

Raamatukoguhoidja: See kõik on muidugi huvitav. Kuid need seiklused pole tegelikult juhtunud, vaid autorite poolt välja mõeldud. Veelgi huvitavam on lugeda niisuguseid raamatuid, kus kirjeldatakse mitte väljamõeldud, aga tegelikult sündinud seiklusi. Näiteks on maadeuurijad tunginud niisugustesse maa-desse, mille pinnale polnud veel astunud eurooplase jalg. Nad võitlesid kohutavate loodusnähtustega, sattusid inimsööjate juurde, pidasid pärismaalastega lahinguid...

Õpilane: Aga kas selle kohta raamatuid on?

Raamatukoguhoidja: Näed sa — siin on Tšumatšenko «Inimene kuult». Oled sa seda lugenud?

Õpilane: Ei ole. Millest siin jutustatakse — kas elust kuu peal?

Raamatukoguhoidja: Ei. See on elust meie oma maakeral. Inimene kuult — nii nimetasid paapuad kuulsat venemaadeuuri-jat Mikluhho-Maklaid. Kas sa tead, kes need paapuad on?

Õpilane: Ei tea.

Raamatukoguhoidja: Paapud on suguharu, kes elab Uus-Guineal. Nad olid tuntud inimsööjatena, kuid Mikluhho-Maklai sai nende sõbraks.

Selle vestluse tulemusena võttis õpilane soovitatud raamatu ja hakkas edaspidi hoolega lugema mitmesuguseid reisikirju. Samal viisil on võimalik näiteks neis lastes, kes armastavad ainult raamatuid sõjast, huvi äratada ajalooliste jutustuste vastu jne.

Huvi äratamine ühe või teise teose vastu peab toimuma väga taktiliselt. Lapsele ei tohi jääda mulje, et talle püütakse teost «kaela määrida», vaid tal enesel peab raamatu lugemise vastu uudishimu tekkima.

Raamatu tagastamisel toimuva vestluse peaesmärgiks on aidata lapsel paremini mõista teose ideelist sisu, õpetada lugejat teost iseseisvalt hindama.

Raamatukoguhoidja selgitab välja, kuidas laps on raamatut lugenud (kas tähelepanelikult või pealiskaudselt), mis talle raamatus meeldis ja mis ei meeldinud, missuguseid mõtteid ja tundeid teos esile kutsus. Loomulikult sõltub ka raamatu tagastamisel toimuv vestlus lapse vanuseastmest ja individuaalsetest iseärasustest.

Vestlustes 1.—2. klassi õpilastega antakse algul lihtsaid küsimusi raamatu sisu kohta või lastakse sisu lühidalt ümber jutustada. Seejärel aga minnakse üle raskematele küsimustele, mis eeldavad iseseisvat mõtlemist: miks tegelane käitus nii ja mitte teisiti, mispärast üks või teine tegelane meeldis või ei meeldinud jne.

Vestlused vanemate lastega kannavad teistsugust iseloomu. Raamatukoguhoidja püüab siin välja selgitada, missuguseid uusi teadmisi on lugeja raamatust omandanud, mis teda teoses eriti huvitas, missugusele raamatu kangelasele tahaks ta sarnaneda, mis talle teoses ei meeldinud jne. Mõnikord tuleb esitada mitu küsimust, et välja selgitada, kas laps on teose põhiprobleemist õigesti aru saanud. Toome selle kohta näite raamatukoguhoidja vestlusest viienda klassi õpilasega I. Vassilenko teose «Täheke» üle.

Õpilane (raamatut ära andes): See jutt oli väga huvitav. Paša meeldis mulle. Ta õppis hästi ja distsipliini pidas ka hästi.

Raamatukoguhoidja: Kas raamatus räägitakse ainult Pašast? Kas tal ei olnud ühtki sõpra?

Õpilane: Marusja oli. Alguses nad ei saanud hästi läbi, aga töö lepitas nad pärast ära.

Raamatukoguhoidja: Missugune töö see oli?

Õpilane: Nad olid tööstuskooli õpilased ja tegid tähekesi. Täheke — see on üks kombaini osa.

Raamatukoguhoidja: Aga kes paremini töötas. — Paša või Marusja?

Õpilane: Alguses Paša. Aga Marusja sai ta pärast kätte ja läks mööda. Siis, kui ta hakkas treipinki uurima.

Raamatukoguhoidja: Kas siis Marusja enne ei tundnud treipinki. Kuidas teda üldse niiviisi tööle lubati?

Õpilane: Ei, tundis küll. Aga pärast ta õppis põhjalikumalt tundma. Iseloomud olid Pašal ja Marusjal erinevad. Paša tegi kõike hoolega, aga ettevaatlikult. Ta kartis midagi uut leiutada. Marusja aga tahtis kogu aeg midagi uut leiutada. Ühine töö tegi nad lõpuks sõpradeks.

Raamatukoguhoidja: Aga kas täiskasvanud aitasid neid?

Õpilane: Jah, meister armastas ja õpetas neid. Direktor oli neil ka hea.

Raamatukoguhoidja: Sa rääkisid, et Pašal ja Marusjal on erinevad iseloomud ja erinevad tööviisid. Aga kumb siis töötas õigemini?

Õpilane: On vaja kõike arvestada nagu Paša, kuid uut ei tohi ka karta. Minu arvates, kui Marusja ja Paša üheks inimeseks kokku panna, siis saaks kõige parema eesrindlase.

Raamatukoguhoidja: Olen sinuga nõus. Igas töös on vaja suurt täpsust, kuid samuti on tarvis igal alal otsida uusi ja paremaid teid.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata vestlustele nende lastega, kes loevad kas liiga vähe või jälle liiga palju ja kiirustades. Eriti just niisugustele lastele tuleb rääkida lugemise tähtsusest ja sellest, kuidas on tarvis lugeda.

Eelkõige on aga vaja taotlema, et lapsed ise, küsitlemist ootamata, jutustaksid lugemisel saadud muljetest ja küsiks selgitust selle kohta, mis neile jäi raamatus arusaamatuks.

Lugejate kirjalikud arvamused loetud raamatute kohta.

Raamatu tagastamise korral on väga kasulik lasta lugejal oma arvamus loetud teose kohta avaldada kirjalikult. See nõuab lapselt hoolikamat tungimist loetu sisusse, paneb teda teose üle põhjalikumalt järele mõtlema. Teiselt poolt aga aitab see anda raamatukoguhoidjale paremat pilti noorte lugejate huvist ja maitsest. Need arvamised kogutakse nn. lugemise päevikusse, kus nendega võivad tutvuda ka teised lapsed.

Käesoleva brošüüri lõpus on ära toodud eesti nõukogude lastekirjanike üleskutse noortele lugejatele, milles kirjanikud paluvad lapsi järjekindlalt kirjutada oma arvamustest loetud raamatute kohta. Eesti kirjanikele määratud arvamused ja kirjad on soovitatav saata Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu aadressil (Tallinn, Raamatukogu plats 1).

On aga ka veel teisi võimalusi lugejate arvamuste kogumiseks. Tartu Linna Lasteraamatukogu on kasutanud sellekohast küsimuslehte. Sellele märgitakse lugeja ees- ja perekonnanimi, kool ja klass, vanus ning raamatu lugemise aeg. Raamatu kohta nõutakse küsimuslehes järgmisi andmeid.

1. Autor.
2. Pealkiri ja ilmumise aasta.
3. Mispärast võtsid lugemiseks just selle raamatu?
4. Millest selles raamatus räägitakse?
5. Teose tähtsamad tegelased ja nende iseloomustus.
6. Kas see raamat sulle meeldis? Mispärast?
7. Mis sulle selles raamatus kõige enam meeldis?

Kahtlised küsimuslehed annavad raamatukoguhoidjale väärtuslikku materjali laste maitse ja lugemishuvide tundmaõppimiseks.

Raamatukoguhoidjad võivad lapsi arvamuste kirjapanekul abistada ning neid küsimustega suunata. Eriti oluline on see 1.—2. klassi õpilaste suhtes. Siinjuures on aga väga tähtis, et lapsed kirjutaksid loetud teoste kohta siiralt ja avameelselt tõesti seda, mis nad neist arvavad, et nad ütleksid oma arvamuse julgelt välja ka sel juhul, kui neile teoses midagi ei meeldinud.

Vajalik on ka võidelda üldsõnaliste arvamuste vastu. On tähtis teada, miks raamat meeldis või mitte, mis huvitas sealt kõige enam või kõige vähem, on vaja, et laps õpiks raamatule antud hinnangut põhjendama.

Lastele tuleb soovitada ka isiklike lugemispäevikute sisseseadmist.

Laste hulgas tekitab elevust ka kirjavahetuse pidamine kirjanikega. Näiteks oli Kallaste Rajooni Lasteraamatukogu kirjavahetuses I. Karnauhovaga. Noored lugejad teatasid kirjanikule, et nad kavatsevad läbi viia lugejate konverentsi tema teose kohta «Jutustusi üksmeelseist». Ühtlasi palusid nad kirjanikult andmeid tema elu ja tegevuse kohta. Saadetud vastuses tänas kirjanik südamlikult noori lugejaid tema teosele pühendatud tähelepanu eest. Samuti tundis ta huvi konverentsi tulemuste vastu.

Taalise kirjavahetuse puhul tuleb kirjaniku kirjad raamatukogus ette lugeda. Seda võib teha seoses mõne massiüritusega, kuid

võib ka lapsed eraldi selleks kokku kutsuda. Pärast kirja ettelu- gemist on see soovitav nähtavasse kohta välja panna (või ära tuua seinalehes), et kõik raamatukogu lugejad saaksid kirja lugeda.

Soovitusnimestikud.

Tähtsat osa laste lugemise juhtimisel etendavad soovitusni- mestikud. Soovitusnimestike ülesandeks on suunata laps talle jõukohase ja kõige vajalikuma kirjanduse lugemisele., Soovitus- nimestikud peegeldavad ainult kõige väärtuslikuma ja aktuaal- sema sisuga kirjandust, millega tutvumine on vajalik esmajärje- korras. Seetõttu ei ava nad kunagi täielikult raamatufondi ega asenda katalooge. Soovitusnimestikke koostatakse peamiselt kahel põhimõttel: klasside viisi ja teemade järgi.

Klasside viisi koostatud nimestik peab olema kooskõlastatud kooli õppeprogrammiga. Siin esitatakse iga klassi jaoks kõige enam soovitatud teosed. Igal kevadel ilmub laste-ajalehes «Säde» klasside viisi koostatud soovitusnimestik «Lugege suvel neid ra- matuid». Seda nimestikku saavad edukalt kasutada ka raamatu- kogud.

Suurt kasu toovad niisuguste raamatute nimestikud, mis aita- vad süvendada koolis ühe või teise ala kohta omandatud tead- misi, näiteks «Mida lugeda füüsikast» jne.

Temaatiliste soovitusnimestike koostamisel tuleb lasteraama- tud teemade järgi rühmitada. Võime eraldi teemadena välja tuua raamatud, mis kõnelevad kommunistlikust parteist, rahvaste võit- lusest rahu eest, meie kodumaa ajaloost, võitlusest nõukogude võimu eest, laste elust koolis, tööst, kaugelest maadest jne. Iga nimestikus esitatud raamatu puhul on tingimata vajalik ära mär- kida, missuguste klasside õpilastele see on määratud.

Soovitusnimestiku võib kujundada ka albumina. Eriti nooremad lapsed vaatavad albumeid suure huviga.

1.—2. klassi õpilastele võib koostada albumeid niisugustel teemadel nagu «Rahvaste muinasjutte», «Meie metsade loomad ja linnud» jt. Ka albumid teenivad raamatute soovitamise ees- märke. Neid võib kujundada nii, et igale leheküljele joonistatakse või kleebitakse soovitava raamatu kaas või illustratsioon teose sisu kohta, kusjuures tuleb muidugi ära märkida ka autor ja täpne pealkiri. Albumi puhul «Meie metsade loomad ja linnud» võib näiteks esile tõsta niisugused teosed nagu V. Bianki «Metsa- elanikud» ja «Suurel mereteel», O. Ivanenko «Kurekese teekond», M. Prišvini «Kuldne aas», «Päikese varaait» ja «Rebase leib», R.

Rohu «Jutte loomadest», «Kaks poissi puhkusel», «Laaned ja veed» J. Piigi «Tagametsa tiivuline pere» jne.

Albumina võib kujundada ka lugejate arvamuste päeviku. Nii-sugusel juhul peaks iga kirjutus olema omaette lehel, soovitavalt illustreeritud.

Massitöö.

Raamatukogu massitöö all tuleb mõista suurema hulga lugejate teenindamist mitmesuguste kirjanduslike ürituste läbiviimise ja raamatupropagandaga seotud näitlike vahendite väljapaneku teel. Nagu individuaalsed vestlused, õpetavad ka massiüritused ja näitlikud vahendid paremini mõistma kirjandust ja üksikute raamatute sisu, äratavad huvi lugemise ja raamatukogu töö vastu.

Lastele määratud üritused peavad olema neile jõukohased ja arusaadavad. Tingimata on massiürituste läbiviimisel tarvis silmas pidada laste lugemise juhtimise peamist põhimõtet: lapsi tuleb teenindada diferentseeritult, töötades eraldi eri vanuseastme lastega.

Massitööst kõneldes räägime üheltpoolt raamatute soovitamise näitlikest ja teiselt poolt suulistest vormidest.

Näitlike vormide hulka kuuluvad raamatukogulikud plakatid ja raamatunäitused. Näitliku raamatupropaganda ülesandeid täidavad ka hästi kujundatud soovitusnimestikud, lugejate arvamuste vihikud, soovituskastid jne. Kõik need vahendid aitavad tutvustada lapsi neile arusaadava ja jõukohase kirjandusega.

Raamatukogulik plakat ja raamatunäitus.

Otstarbekohane ja sageli kasutatav vahend kirjanduse propageerimiseks on raamatukogulik plakat.

Raamatukogulik plakat võib olla pühendatud kas mõnele aktuaalsele temale, mõne väljapaistva kirjaniku loomingule või ka üksikule teosele. Siinjuures tuleb tingimata tähele panna, et raamatukogulik plakat oleks seotud kirjanduse propagandaga. Mõnedes raamatukogudes võib leida plakateid, millel näeme küll maitsekalt kujundatud pilte ja tsitaate, kuid mitte ühtki lugemiseks soovitatavat teost. Niisugune plakat ei ole raamatukogulik plakat ja selle valmistamine ei kuulu raamatukogu ülesannetesse.

Temaatiliste plakatite kujundamisel võib aluseks võtta näiteks niisugused teemad, nagu «Maailma noored võitluses rahu eest»,

«Meie kodumaa suured väepealikud», «Õpi tundma kodumaa loodust» jne.

Ühe kirjaniku elule ja loomingule pühendatud plakatid on soovitatav kujundada selle kirjaniku mõne tähtpäeva puhul või seoses tema loomingule pühendatud üritusega. Neil plakatitel on soovitatav esile tuua tähtsamad tähtpäevad kirjaniku elust ja loomingust. Samuti võib koostada plakateid üksikute lasteraamatute propageerimiseks, millede kohta korraldatakse raamatukogus lugejate konverentsi.

Plakatite valmistamisel tuleb kasutada noorte lugejate aktiivi abi. Väärtuslikuks illustratiivseks materjaliks on plakatil laste joonistused soovitatava raamatu sisu kohta.

Väga vajalik on plakateid koostada ka selle kohta, kuidas lugeda ja kuidas hoida raamatut. Plakatil «Kuidas lugeda raamatut» võib kasutada näiteks järgmisi tekste.

1. «On parem vähem raamatuid läbi lugeda, kuid rohkem mõelda nende sisu üle».

M. Kalinin.

2. Loe ruttamata — siis mõistad raamatut paremini.
3. Loe raamat lõpuni ja ära jäta lehekülgi vahele.
4. Kohates arusaamatut sõna, uuri selle tähendus järele sõnastikust või küsi vanemate inimeste käest.
5. Kaardil või gloobusel võid sa üles leida need maad, linnad, mered ja mäed, millest raamatus jutustatakse.
6. Kui lõpetad lugemise, mõtle järele, millest oli raamatus juttu ja mis sulle seal kõige enam meeldis.
7. Sea sisse lugemispäevik. Märgi sinna üles raamatu autor, pealkiri ja lühike ülevaade sisust.

Plakatil «Hoiu raamatut» esile tuua sedalaadi nõuandeid:

1. Pane raamatule paber ümber — siis ei määri sa raamatu kaant.
2. Puuduta raamatut ainult puhaste kätega. Ära loe söögi ajal.
3. Valmista endale järjehoidja. Ära murra raamatulehtede nurki.
4. Ära murra lugemise ajal raamatut üle selja pahupidi.
5. Ära pane raamatu vahele pliiatseid, sulepäid ega üldse midagi peale järjehoidja.
6. Raamat ei ole sinu joonistusvihik — ära kritselda raamatusse.
7. Raamatukogu raamat on ühiskondlik vara — seda hoida on iga õpilase kohus.

Raamatu hoidmise kohta koostas huvitava plakati Võhma alevi raamatukogu (juhataja sm. L. Feodorova). Plakatile oli välja pandud üks hästi ja üks halvasti hoitud raamatukogu raamat ning plakatkirjas kirjutatud järgmine «Kahe raamatu kahekõne»:

«Miks sa küll nii määrdunud ja räpane välja näed, naaber? Ja kui veel su lehti pöörata, kaob igasugune lugupidamine sinu vastu. Kes on sind küll nii määrinud ja rebinud?»

«Ma sattusin lohakate pioneeride kätte. Läheme õige pioneeride rühmakoondusele, las nad jutustavad, kuidas nad minuga ümber käisid».

«Õige! Lähme! Mina aga palun neid pioneere, kes mind on lugenud, jutustada sellest, kuidas peab hoidma raamatut».

Plakati allservas aga oli teadaanne: «Ühist arutelu kuulete järgmisel rühmakoosolekul Võhma 7-aastases koolis. Arutelu teemaks on: «Kuidas ja miks ma hoian raamatut».

Raamatukaartide põhjal selgitati välja pioneerid, kes olid lugenud kumbagi väljapandud raamatut. Ühiselt räägiti koondusel raamatu hoidmise tähtsusest ja häbimärgistati neid õpilasi, kes olid raamatuga halvasti ümber käinud.

Türi Linna Lasteraamatukogus on kasutamisel lihtsad, kuid huvitavad elektrifitseeritud plakatid. Näiteks plakat «Missugustest muinasjuttudest me oleme» on tehtud järgmiselt. Plakatil on kujutatud mitmesugused muinasjututegelased ja plakati äärele on märgitud nende muinasjuttude nimetused, kust vastavad tegelased on pärit. Iga kujundi ja muinasjutu nimetuse juurde on kinnitatud metallplaadike. Plakatist väljub kaks juhet. Kui laps asetab ühe juhtme otsa muinasjutu-tegelase kujundi juures asuvale metallplaadikesele ja teise juhtme otsa selle muinasjutu õige pealkirja juures asuvale metallplaadile, süttib elektrilambike põlema. Kui laps ei aseta juhet õige tegelase või õige pealkirja juurde, siis lambike ei sütti. See plakat on äratanud lastes elavat huvi.

Üheks kõige levinumaks töövormiks kirjanduse näitliku tutvustamise ja propaganda alal on aga raamatunäitused.

Harilikult korraldatakse näitusi mõnel teatud teemal, kusjuures pannakse välja otseselt või kaudselt selle teemaga seoses olevad raamatud. Lastele sobib korraldada näitusi niisugustel teemadel, nagu «Mida andis Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon lastele», «Õpime tundma tehnikat», «Vaatle ja uuri kodumaa loodust», «Meie maa minevik ilukirjanduses» jne. Väga sageli, eriti seoses tähtpäevadega, korraldatakse näitusi ka üksiku kirjaniku elu ja loomingu kohta. Samuti pannakse näitusi välja riiklike tähtpäevade puhul.

Tähtis on raamatunäituse nõuetekohane maitsekas kujundus. Raamatute kõrval tuleb välja panna illustratsioone ja tsitaate. Kui kirjandust on väljapanemiseks rohkesti, siis jaotatakse näituse teema allteemadeks, millelele vastavalt toimub ka kirjanduse paigutus. Näituse ülesehitus ja laad oleneb aga igakordsetest konkreetsetest ülesannetest ning tingimustest.

Et näitus täidaks oma eesmärgi võimalikult paremini, tuleb pidada näitusel esitatud kirjandusest vestlusi. Tuleb selgitada, mis eesmärgiga näitus on korraldatud, mida sellega taotletakse, kuidas esitatud materjal on süstematiseeritud jne.

Bibliograafilised ülevaated, ettelugemised, vestlused.

Suur tähtsus lastega töötamisel on elaval sõnal. Kõige sagedamini kasutatavateks massitöö vormideks raamatukogude töös lastega on bibliograafilised ülevaated, ettelugemised ja grupivestlused.

Bibliograafiliste ülevaadete peaesmärgiks on lapsi tutvustada tähtsamate ja huvitavamate teostega ning lastekirjanduse teemadega ning näidata, missuguseid raamatuid on ühe või teise teema kohta olemas. Bibliograafilisi ülevaateid viiakse sageli läbi raamatunäituste juures. Raamatukoguhoidja jutustab lühidalt, missuguseid küsimusi väljapandud teosed käsitlevad, pöörab tähelepanu sellele, mis on ühes või teises raamatus eriti hinnatav ja huvitav. Tuleb kõnelda ka raamatu autorist, juhtida tähelepanu illustratsioonidele.

Ettelugemisi kasutatakse ühelt poolt raamatu vastu huvi äratamiseks, teiselt poolt aga ka neil juhtudel, kui üht või teist raamatut tahavad võimalikult kiiremini lugeda paljud lapsed ja seda on fondis olemas vähesel eksemplaride arvil. Viimasel juhul toimub ettelugemine osade kaupa mitmel korral.

Mõned raamatukoguhoidjad viivad ettelugemisi läbi enne lastele määratud kinoetendusi, kasutades ära asjaolu, et lapsed armastavad kohale tulla juba varakult enne seansi algust. Niisugustel puhkudel sobivad ettelugemisteks lühemad jutud või olukirjeldused «Sädemest», «Pioneerist» jm.

Valmistudes ettelugemiseks, loeb raamatukoguhoidja valitud teksti kõigepealt hoolega läbi. Ta mõtleb loetu üle põhjalikult järele, märgib üles küsimused, mida lastele pärast ettelugemist esitada. Samuti märgib ta üles keerulised väljendused ja sõnad, mis võivad lastele jääda arusaamatuks, ning mõtleb järele, kuidas neid kuulajale selgeks teha.

On hea, kui ettelugemised toimuvad kindlatel päevadel ja kella-aegadel, millega lapsed ära harjuvad. Ettelugemise sobiv pikkus on nooremate klasside õpilastele 20—30 minutit, vanemate klasside õpilastele 40—50 minutit.

Ettelugemisi ei pea sugugi läbi viima ainult raamatukoguhoidja. Siin võib samuti rakendada õpetajaid, vanempioneerijuhte, lasteaednikke ja teisi töötajaid, kes on võimelised ilmekaks ettelugemiseks, samuti ka õpilasi endid.

Ettelugemisele võib järgneda kollektiivne arutelu, kus lapsed avaldavad oma iseseisvaid arvamusi loetu kohta.

Bibliograafiliste ülevaadete ja ettelugemiste kõrval viivad raamatukoguhoidjad läbi vestlusi kirjanduslikel teemadel. Sobiv on lastega vestelda näiteks laste- ja noorsookirjanike elust ja loomingust.

Materjali niisuguste vestluste korraldamiseks on olemas võrdlemisi rohkesti. Näiteks leiame materjale nõukogude lastekirjanike kohta järgmistest «Säde» ja «Pioneer» numbritest.

- A. Barto — «Säde», 1953, 15. juuli.
- V. Bianki — «Säde», 1954, 24. okt.
- A. Fadejev — «Säde», 1953, 29. juuli.
- V. Kaverin — «Säde», 1953, 16. sept.
- J. Likstanov — «Säde», 1953, 27. sept.
- S. Maršak — «Pioneer», 1954, nr. 10 ja «Säde», 1954, 8. dets.
- S. Mihhalkov — «Säde», 1953, 12. juuli.
- A. Mussatov — «Säde», 1953, 16. aug.
- V. Ossejeva — «Säde», 1953, 10. juuni.
- R. Parve — «Pioneer», 1954, nr. 1.
- S. Ššipatšov — «Säde», 1953, 11. okt.
- I. Vassilenko — «Säde», 1953, 21. okt.

Samuti on vestluste pidamiseks soovitav kasutada Fr. R. Kreutzvaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu poolt koostatud bio-bibliograafilist soovitusnimestikku «Eesti nõukogude lastekirjandus» (Tln., 1955). Peale selle on Fr. R. Kreutzvaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu poolt saadetud rajooni- ning lasteraamatukogudele A. Gaidari, S. Maršaki, H. Ch. Andersen'i, L. Kassili, M. Poljanovski, N. Nossovi ja V. Beekmani elulood rotaatorpaljunduses.

Aegajalt tuleks lastele samuti läbi viia vestlusi, kus kõneldakse raamatute ja lugemise suurest tähtsusest.

Toome järgnevalt ära taolise vestluse lühendatud näidisteksti.

«Suur proletaarne kirjanik M. Gorki on öelnud: «Kõige eest, mis minus on head, võlgnen ma tänu raamatuitele.»

Nõukogudemaal pööratakse lasteraamatute väljaandmisele väga suurt tähelepanu. Meil pannakse suurt rõhku lasteraamatukogude ja lugemissaalide asutamisele, korraldatakse palju kirjanduslikke hommi-kuid ja lugejate konverentse. Lasteraamatuid kirjutavad paljud meie maa parimad kirjanikud.

Raamatud — need on meie ustavad ja head sõbrad, kelle käest võib teada saada kõige mitmekesisemaid ja huvitavamaid asju. Raama-tus on kirjutatud kõigest: meie maa kangelaslikust tänapäevast ja kuul-susrikkast minevikust, nõukogude laste õnnelikust elust, looduse sala-dustest, kaugetest maadest, suurte inimeste suurtest tegudest ja pal-just, paljust muust.

Võtame nüüd kätte ja vaatame natuke lähemalt, millest jutusta-vad meile meie sõbrad raamatud».

(Järgnevalt tutvustab ettekandja kuulajatele uuemaid lasteraama-tuid).

«Näeme, et meil on lugemiseks olemas väga palju häid teoseid, kust võime õppida palju head ja kasulikku. Niisugune tark sõber nagu raamat väärib kindlasti meie armastust ja austust.

Kuid ainult armastusest raamatu vastu ei piisa. Et ühest või teisest teosest võimalikult rohkem kasu saada, tuleb ka osata raamatut õigesti lugeda.

M. Kalinin ütles: «On parem vähem raamatuid läbi lugeda, kuid rohkem mõelda nende sisu üle.»

Raamat tuleb lugeda hooliga ja põhjalikult.

Meile kõigile on eeskujuks see, kuidas töötas raamatuga V. I. Lenin. Lenin luges raamatuid alati sihikindlalt. Ta ei lugenud mitte igasuguseid teoseid, vaid valis neid selle järgi, missugune eesmärk tal lugedes oli.

Raskemaid kohti raamatus luges Lenin alati mitu korda. Lugemise ajal tegi ta raamatutest palju väljakirjutusi.

Püüdke ka teie õppida lugema nii, nagu seda tegi Lenin!

Väga kasulik on sisse seada lugemispäevik, kuhu kirjutame üles raamatu autori, pealkirja, huvitavad tsitaadid ja teeme ühtlasi märk-meid teose sisu kohta.

On hea lugeda ühe küsimuse kohta läbi mitu raamatut. Samuti on kasulik lugeda järgimööda ühe autori mitmeid teoseid. See annab meile kirjaniku loomingu üle vaatlikuma ja selgema pildi.

Raamatud on teie parimad sõbrad. Sõbrasse aga tuleb suhtuda tähe-lepanu ja lugupidamisega. Mõnikord võib näha, kuidas mõni poiss või tüdruk tuleb vihmase ilmaga raamatukokku, endal on tal vihmamantel seljas, kuid raamat on paljalt kaenla all ja ta ei mõtlegi seda vihma eest kaitsta.

Tihti võib raamatukogus näha raamatut, mille kaanelt vaatavad vastu rasva- ja tindiplekid, mille lehed on nagu «eeslikõrvad» või mille pildid on välja lõigatud või pliitsiga üle kritseldatud. (Tuua konkreet-seid näiteid oma raamatukogu praktikast!)

Niisugused juhtumid näitavad, et raamatut on lugenud väga hooli-matu õpilane, kes ei oska põrmugi hinnata oma head ja tarka sõpra.

Raamat ei nõua aga austust ja lugupidamist mitte ainult sellepärast, et ta jagab meile väärtuslikke teadmisi, vaid juba seetõttu, et tema val-mistamiseks on kulunud palju vaeva ja tööd.

Ärge arvake, et raamatu kirjutamine on lihtne asi! On teada, et suur vene luuletaja Nekrassov kirjutas oma poemi «Kellel on Venemaal hea elada» tervelt 13 aastat. Mõnikord on ühe teose kirjutamiseks tarvis läbi lugeda suur hulk teisi teoseid. Selleks, et kirjutada raamatut «Kapitalismi areng Venemaal» uuris V. I. Lenin läbi tervelt 583 teost!

Kuid kirjanik pole ainus, kes raamatu valmistamisest osa on võtnud. Sitten on rakendanud oma oskusi kunstnikud, toimetajad, korrektorid ja trükiladujad. Ning tihti on tulnud raamat veel tõlkida mõnest teisest keelest. See kõik on nõudnud palju hoolsat tööd, ning seda enam peaksime raamatu vastu lugupidamist tundma.

Üheks lugupidamise märgiks raamatu vastu on ka isikliku hästi korraldatud raamatukogu asutamine. (Vestluste läbiviija annab näpunäiteid isikliku raamatukogu asutamiseks ja tõstab esile õpilasi, kellel on korralik isiklik raamatukogu juba olemas.)

Kirjandushommikud ja muinasjutuõhtud.

Vestluste, bibliograafiliste ülevaadete ja ettelugemiste kõrval viivad raamatukogud läbi ka ulatuslikumaid massiüritusi lastele, milledest tavalisemad on kirjandushommikud või -õhtud.

Kõige sagedamini on kirjandushommikud pühendatud mõne autori elule ja loomingule. Sel juhul antakse ülevaade kirjaniku elust ja tegevusest, iseloomustatakse tema teoseid ja loetakse neist ette katkendeid. Sellele võib järgneda diafilmide näitamine, kirjanduslike mängude mängimine või kunstiline osa.

Samuti võivad aga lastele määratud kirjandushommikud olla pühendatud riiklikele tähtpäevadele, raamatu hoidmise ja õige lugemise küsimustele, kirjanduse tutvustamisele teemade viisi jne.

Kirjandushommikute ettevalmistamiseks tuleb välja töötada kindel plaan. Tähtis on kirjandushommiku ettevalmistamisel ja läbiviimisel arendada ulatuslikku koostööd teiste kultuuriasutuste ja koolidega. Selles suhtes väärib esiletõstmist Rakvere Rajooni Lasteraamatukogu poolt 1955. a. detsembris läbi viidud kirjandushommik, mis oli pühendatud M. Iljini ja J. Segali raamatule «Lugusid sellest, mis sind ümbritseb». Kirjeldame lühidalt selle kirjandushommiku ettevalmistamise käiku.

Rakvere lasteraamatukogus oli läbi viidud võrdlemisi palju massiüritusi, kuid suuremaid üritusi populaarteadusliku kirjanduse propageerimiseks oli siiski korraldatud harva. Seepärast otsustas raamatukogu juhataja sm. M. Nigol läbi viia kirjandushommiku mõne populaarteadusliku teose kohta.

12. novembril 1955. a. käis ta konsultatsioonil Fr. R. Kreuzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu metoodilises kabineti, kus anti nõu korraldada kirjandushommik M. Iljini ja J. Segali raamatust «Lugusid sellest, mis sind ümbritseb». Parajasti oli metoodilisel kabinetil valminud metoodiline kiri «Raamatukogu ülesannetest polütehnilise hariduse levitamisel», mis otsustati kirjandushommiku korraldamisel aluseks võtta. Selles kirjas oli antud võrdlemisi üksikasjalikke näpunäiteid kirjandusõhtu läbiviimiseks. Kuid raamatukogu töötajad otsustasid kava laiendada ning sisse võtta montaaži raamatu peatükist «Sinu mänguseltsilised», lumehelveste tantsu (peatüki põhjal «Lumehelbed») ning deklamatsioone. Õhtu kava arutati üksikasjaliselt läbi ning pärast määrati kindlaks ürituse läbiviimise kuupäev (18. detsember).

Tagasi Rakverre jõudnud, läks sm. Nigol kultuuriosakonda ja tutvustas kultuuriosakonna juhatajat ürituse kavaga.

15. novembril pöördus sm. Nigol Rakvere Pedagoogilise Kooli Harjutuskooli direktori poole ning palus luba õpilaste rakendamiseks ürituse ettevalmistamiseks. Direktor lubas lahkest kasutada nii õpetajate kui ka õpilaste abi. Samal päeval võttis sm. Nigol kontakti harjutuskooli õpetaja sm. M. Stockeniusega, kes on üks paremaid raamatukogu aktiviste. Sm. Stockenius lubas võtta enda hooleks montaaži ettevalmistamise. Teine õpetaja aga lubas ette valmistada lumehelveste tantsu.

17. novembril läks sm. Nigol I keskkooli eesti keele õpetaja sm. Linnamäe juurde ja palus tal õpilastega ette valmistada kaks deklamatsiooni — S. Mihhalkovi «Ehitame» ja V. Majakovski «Kelleks saada». Ise otsustas sm. Nigol ette valmistada instseneeringu raamatu peatüki põhjal «Kõnelus töökojas».

19. novembril pandi raamatukogus välja raamatukogulik plakat ja kuulutus õhtu toimumise kohta. Plakati valmistas aktivist sm. Selli koos õpilastega, kes aitasid otsida plakati jaoks pildimaterjali.

Siiupeale algas ka raamatu aktiivne propageerimine aboneemendil. Ühtlasi otsustati korraldada näitus õpilaste poolt valmistatud esemetest ja paluti õpilasi hakata näituse jaoks asju kohale tooma.

20. novembril pandi raamatukogu ruumis välja väike raamatunäitus pealkirjaga «Lugedes neid raamatuid õpite valmistama mitmesuguseid esemeid». Näitusel eksponeeriti raamatuid, nagu

Noore tehniku käsiraamat. Tln.-Trt., 1950.

L. Galperstein ja P. Hlebnikov. Ehitame masinaid. Tln., 1952.

D. Vardja ja U. Agur. Amatöörelektrik. Tln., 1955.

S. Pavlovitš. Mudeleid eluta loodusest. Tln., 1955.

V. Borissov. Noor raadioamatöör. Tln., 1953.

A. Abramov. Kümme mudelit. Tln., 1955.

Osavad käed. Tln., 1955.

Samuti pandi näitusele välja «Sädeme» väljalõikeid vastaval teemal.

21. novembril käis sm. Nigol pioneeride majas. Siin lubasid tehnikaringi liikmed valmistada esemeid, mis olid vajalikud montaaži näitlikumaks muutmiseks (lohe, vanka-vstanka jt.).

Nüüd algas instseneeringu ettevalmistamine. 22.—26. novembrini tehti neli instseneeringu proovi raamatukogu ruumides, mille tulemusena õpiti tekst selgeks.

Viies proov toimus 22. novembril kultuurimajas, kirjandusõhtu läbiviimise kohas. Sellest proovist (ja ka mõnest järgmisest) võttis osa kultuuriosakonna juhataja sm. Lehtla. Sellel proovil määrati koos sm. Lehtlaga kindlaks tegelaste liikumine laval ning arutati läbi instseneeringust osavõtjate kostümeerimise küsimus. Kostüümid otsustati valmistada papist ja riidest. Kostüümide valmistamisele asusid raamatukogu aktivistid sm-d Selli ja Mölder.

23. novembril oli raamatukogutöötajatel nõupidamine õpetaja Stockeniusega montaaži ettevalmistamise kohta. Leiti, et montaaži oleks huvitav sisse põimida mõningaid luuletusi. Kuna vastavat eestikeelset materjali ei leidunud, kirjutas õpetaja Stockenius luuletused «Lohe» (J. Jakovlevi ainetel) ja Vanka-Vstanka (S. Maršaki ainetel) ning andis need selgeksõppimiseks oma kooli õpilastele. Ühtlasi leiti sellel nõupidamisel, et ka montaaži jaoks on veel vaja kostüüme ja dekoratsioone.

25. novembril pöördus sm. Nigol selles küsimuses Rakvere teatri direktori poole. Ta sai direktorilt montaaži jaoks vajaliku pakasetaadi kostüümi ning metsamaastiku dekoratsiooni lumehelveste tantsu jaoks. Ühtlasi saadi teatrist instseneeringuks vajalik töökoja dekoratsioon.

Novembrikuu lõpust alates hakkasid õpilased hulgaliselt tooma raamatukokku omavalmistatud esemeid. Neid töid nii harjutuskooli, 7-aastase kooli, 1. keskkooli kui ka vene keskkooli õpilased. Samuti toodi pioneeride majast nii kollektiivselt kui ka üksikute õpilaste valmistatud töid.

Detsembrikuus jätkusid proovid nii instseneeringu kui ka montaažiga.

3. detsembril toimus raamatukogus teose üle vestlus ja mõistatuste lahendamine. Ühenduses selle vestlusega hakkasid õpilased koostama albumit «Lugejate arvamusi M. Iljini ja J. Segali teose kohta «Lugusid sellest, mis sind ümbritseb». Lapsed avaldasid oma arvamusi meelsasti.

10. detsembril toimus esimene instseneeringu proov kostüümides. (Kogu ürituse ettevalmistamise perioodi jooksul toimus viiesteist proovi, neist kolm kostüümidega.)

12. detsembril saadeti koolidesse ja pioneeride majja kuulutused kirjandushommiku toimumise kohta.

17. detsembril avaldas sm. Nigol lühikese sõnumi kirjandushommiku toimumisest rajooni ajalehes «Punane Täht». Samal päeval sai ta 7-aastasest koolist instseneeringuks vajaliku tööpingi, mille toimetas õpilaste abiga kultuurimajja.

Nagu näeme, toimus selle kirjandushommiku ettevalmistamine tihedas koostöös koolide ja teiste kasvatus- ning kultuuriasutustega. See asjaolu avaldas soodsat mõju kirjandushommiku kvaliteedile.

Hulgaliselt viiakse meie raamatukogudes läbi nn. muinasjutuõhtuid, mis on äratanud noorte lugejate hulgas suurt huvi.

Tavaliselt algavad muinasjutuõhtud raamatukoguhoidja sissejuhatava sõnavõtuga, milles ta selgitab lastele muinasjutude olemust. Sellele järgneb muinasjuttude jutustamine.

Toome siin näitena ära vestluse, mis peeti Haapsalu Linna Lasteraamatukogus (juhataja L. Ojasoo) toimunud muinasjutuõhtul, kuhu olid kogunenud peamiselt 4.—5. klassi õpilased.

«Mõnikord, kohates midagi ilusat ja meeldivat, on inimestel kombeks lausuda: «See on otse muinasjutulik» või «Just nagu muinasjutus». Juba see vana kõnekäänd näitab, et muinasjutte on alati peetud väga ilusateks. Kas ka teie meelest, lapsed, on muinasjutud ilusad? (Vastus on jaatav.) Kuid kas te olete mõnikord muinasjuttude üle põhjalikumalt järele mõelnud? Näiteks — kes on muinasjuttude loojaks? (Vastus: kirjanikud.)

Tõsi, mõnikord on muinasjutud tõepoolest kuulsate kirjanike kirjutatud. Nii tunneme me vist küll kõik Puškini muinasjutte, Andersenil «Inetut pardipoega» jne. Enamiku muinasjuttudega on aga lugu teisiti — sageli me ei tea ega saagi teada, kes just on muinasjutu loonud. Need on nn. rahvamuuinasjutud, mille loojaks on rahvas. Kindlasti oli ka igal rahvamuuinasjutul kunagi oma kindel autor, kes on aga jäänud unustusse ja keda me enam ei tunne. Muinasjutud on levinud suust-suhu kaugele maade taha ja põlvest-põlve läbi pikkade aegade. Üks ja teine jutustaja on neid muutnud, parandanud ja täiendanud. Sellepärast nimetamegi muinasjutte rahva loominguks.

Rahvamuuinasjutud on loodud kauges minevikus. See oli siis, kui

trükkunsti veel ei tuntud, kui rahvas ei osanud kirjutada ega lugeda. Raamatute uurimise asemel kuulasidki selleaegsed inimesed muinasjutte.

Sellel ajal, kui muinasjutud loodi, ei tundnud inimesed looduse seadusi, ei osanud loodust endale alistada. Sellepärast nad arvasid, et looduses valitsevad mitmesugused kohutavad ja imepärased olendid — igasugused vaimud, nõiad lohed jne. Ning niisugustest elementidest jutustavad meile ka muinasjutud. Samuti oli vana-aja inimestel raske võidelda mitmesuguste loomade vastu. Loomadele omistasid nad seetõttu inimlikke võimeid, uskusi, et loomad oskavad omavahel kõnelda jne. Ka see uskumus peegeldub paljudes muinasjuttudes.

Kuid juba siis, kui inimene polnud veel loodust endale alistanud, unistas ta võidust selle üle. Ja muinasjuttudest me õpimegi tundma vana-aja inimeste unistusi.

Nii näiteks unistasid inimesed sellest, kuidas kiiremini liikuda ja löid muinasjutu seitsme-penikoorma-saabastest; unistasid sellest, kuidas edukalt võidelda haiguste vastu ning löid muinasjutu elu ja surma veest; unistasid sellest, et lennata õhus ja löid muinasjutu lendavast vaibast jne.

Need ei ole tühjad unistused.

Pärast seda, kui inimesed olid loonud muinasjutu seitsme-penikoorma-saabastest taltsutasid nad hobuse ja võisid seega liikuda senisest palju kiiremini. Muinasjutule elu ja surma veest järgnes aga ravimtaimede avastamine ning inimesed hakkasid edukamalt võitlema haigustega.

Väga paljudest muinasjuttudest me näeme, kuidas inimesed unistasid oma töö kergendamiseks. Sellest kõneleb muinasjutt isejahvatavast käsikivist, muinasjutt iselõhkujast kirvest jne. Ka need unistused on hiljem teoks saanud. Sest mis on näiteks isejahvatav käsikivi muud kui veski või iselõhkuv kirves muud kui moodne mootorsaag.

Juba sellest, et muinasjuttudes peegeldub unistus kergendada oma tööd, saame järeldada, et muinasjutud on töötavate inimeste loodud. Tihti on muinasjuttudes küll juttu ka elust kuningalossis, kuid siis on seda elu nähtud ikkagi talupoja, töötava inimese silma läbi. Näiteks on muinasjuttudes mõnikord kirjeldatud, kuidas kuningatütred pesevad pesu ja küpsetavad kuningale leiba, kuningas ise aga pikutab ahju peal sooja kasuka all ja joob sularasva.

Millest me aga kõige paremini aru saame, et muinasjutud on töötavate inimeste loodud? — Sellest, et rikkad, kes vaeseid tööinimesi rõhuvad, saavad muinasjuttudes alati teenitud karistuse. Vaeseid aga aidatakse imepärase jõudude poolt, nad on ise head ja hoolsad ning neil läheb alati hästi.

Ka siin väljendub töötava rahva unistus — unistus karistada rikkaid ja võita töötavatele inimestele kätte õnnelik elu. Teame, et meie kodumaal on ka see rahva unistus tõeks saanud.»

Pärast vestlust jutustas sm. Ojasoo lastele eesti rahva muinasjutud «Julge rehepapp» ja «Vaeselapse käsikivi».

Muinasjutuõhtu kandvamaks osaks peabki olema muinasjuttude kunstipärane jutustamine. Et anda lastele ettekujutus sellest, kuidas vanasti niisugune muinasjuttuvestmine toimus, on meie raamatukogud kasutanud mitmeid küllaltki omapäraseid võtteid.

Selles suhtes väärib tähelepanu Lihula rajooni Vatla külaroomatukogu poolt korraldatud muinasjutuõhtu. Et anda lastele ettekujutus eestlaste elust raskel orjuse ajal, korraldati õhtu vanaaegses rehetoaks kujundatud ruumis. Raamatukoguhoidja oli kohale muretsenud ehtsa pilaku, milles kogu õhtu jooksul põlesid peerud. Ahjusuu ees aga istus habemik rehepapp, vanaaegne ahjuhark käes.

Sellel muinasjutuõhtul olid peamisteks jutustajateks vanemad lapsed ise. Esimese muinasjutu jutustas rehepapp, kelleks oli samuti üks kohaliku kooli 7. klassi õpilane. Seejärel laskis aga rehepapp muinasjutte jutustada teistel lastel. Õpilaste jutustused olid varem ettevalmistatud ning nende esitus oli küllaltki ladus ja ilmekas.

Muinasjutuõhtu lõppedes kutsus raamatukogu juhataja sm. A. Ulpus noori üles ümbruskonnast koguma ja kirja panema muistendeid, vanasõnu ning muud rahvaloomingut.

Huvitavalt viidi muinasjutuõhtu läbi ka Võhma alevi raamatukogu poolt. Raamatukogu sai selleks puhuks oma kasutusse kultuurimaja saali. Jutustamine toimus lavalt, mis oli kujundatud vanaaegseks eesti talutareks.

Raamatukogu juhataja sm. L. Feodorova ei säästnud vaeva, et kohale muretseda igasuguseid vanaaegseid esemeid. Majast majja käies sai ta kohalike elanike käest muinasjutuõhtu jaoks vanaaegse riidekiristu, voki, vana värvimata laua, paar väikest kolme jalaga pinki, mitu puulusikat jne. Kõige selle tulemusena võisid lapsed muinasjutuõhtul näha oma ees peaaegu tõelist vana eesti talutaret.

Jutustamisele eelnes Võhma muinasjutuõhtul väike instseneering. Kui pärast raamatukoguhoidja sissejuhatavat sõnavõttu lavaeesriided kõrvale tõmmati, võisid saalis viibivad lapsed näha tares kohmitsevat vanainimest, kes peru põlema süütas ja voki taha lõnga korrutama asus. Siis aga jooksid väljast tuppa lapsed, kes hakkasid «vanaema» paluma, et see neile muinasjutte jutustaks. Seda «vanaema» siis tegigi.

Võhma alevi raamatukogu poolt korraldatud muinasjutuõhtu äratas elanikkonna hulgas suurt huvi. Õhtut ei külastanud mitte ainult lapsed, vaid ka paljud täiskasvanud. Osavõtjaid oli üldse üle 200 inimese.

Muinasjutuõhtute läbiviimisel on esinenud ka vigu ja puudusi. Nii näiteks ei ole jutustamine alati küllalt kõrgel kunstilisel tasemel. Mõnel pool on jutustamisest üldse loobutud ja asendatud see ettelugemisega. See pole aga õige, sest muinasjutt kui

rahva suuline looming pääseb kõige paremini mõjule just jututades.

Oluline on ka silmas pidada nõuet, et muinasjutuõhtud viidaks läbi diferentseeritult — eri vanuseastmete järgi. See võimaldab paremini läbi viia sissejuhatavat vestlust, samuti ka muinasjuttude valikut: noorematele lastele meeldivad rohkem muinasjutud loomadest, vanemad lapsed kuulavad suurema huviga võlumuinastutte.

Hoolimata muinasjutuõhtute läbiviimisel esinenud puudustest võib aga ometi kindlasti väita, et muinasjutuõhtud on toonud meie laste ja noorte hulka elevust, õpetanud neid rahvaloomingut paremini hindama ja mõistma.

Lugejate konverentsid.

Huvitavateks ja vajalikeks massiüritusteks, mis lapsi aktiveerivad ja panevad neid iseseisvalt teost hindama ja läbi arutama, on lugejate konverentsid. Lugejate konverentsi ettevalmistamine ja läbiviimine on vastutusrikas pedagoogiline protsess, mis nõuab raamatukoguhoidjalt palju energiat ja loovat initsiatiivi. Seepärast ei ole soovitatav korraldada lugejate konverentsi liiga sageli, vaid pigem pöörata suuremat tähelepanu nende põhjalikule ettevalmistamisele. Siinjuures on väga soovitatav tõmmata konverentsi läbiviimisele kaasa kohalik kool ja pioneeride maja.

Konverentsiks ettevalmistamine nõuab aega 1—1,5 kuud. Kõigepealt valitakse välja arutlusele tulev raamat. Nn. teemaatiliste konverentside korraldamine, kus arutletakse tervet hulka samateemalisi teoseid, ei ole tavaliselt otstarbekohane, sest see ei võimalda sügavat tungimist teose sisusse. Kui raamat on välja valitud, määratakse kindlaks ettekannete teemad ja koostatakse ürituse ettevalmistamise plaan.

Suurt huvi äratav õpilaste hulgas kooliaineliste raamatute arutamine, sest see võimaldab hästi tõmmata paralleele laste õppetööga ning igapäevase tegevusega. Nii on paljudes raamatukogudes korraldatud lugejate konverentsi selliste teoste kohta nagu N. Nossovi «Vitja Malejev koolis ja kodus» ja V. Ossejeva «Vasjok Trubatsšov ja tema sõbrad».

V. Ossejeva teose puhul on olnud arutlusel näiteks järgmised teemad:

1. Mazini ja Russakovi sõprus.

2. Bulgakovi ja Trubatsšovi tüli.

3. Kas Odintsov käitus õigesti, kui ta kirjutas Trubatsšovist seinalehte artikli?

4. Missugune seltsimees oli Liida Zorina?

5. Missuguse kollektiivi moodustas IV-b klass?

N. Nossovi raamatu «Vitja Malejev koolis ja kodus» puhul aga on käsitletud järgmisi küsimusi:

1. Vitja Malejev ja Kostja Šiškin kui jutustuse peakangelased.

2. Kuidas Vitja Malejev sai aru pioneerisõbrusest? Kas ta oli tõeline sõber?

3. Kuidas pioneerorganisatsioon ja klassikollektiiv aitasid kaasa õppeedukuse ja distsipliini tõstmisele?

4. Kuidas kasvatada tahet ja iseloomu ja missugune tähtsus on päevarežiimil koolielus?

5. Kuidas suhtusid jutustuse kangelased sotsialistlikku omandisse?

Konverentsi ettevalmistamise ajal tuleb käsitluseletulevat teost intensiivselt soovitada abonemendil. Tarbekorral tuleb teistest raamatukogudest eksemplare juurde muretseda, et kõik lugejad saaksid raamatuga põhjalikult tutvuda. Kui lugejate konverents toimub mõne populaarteadusliku teose kohta, tuleb kõrvuti käsitluseks ettenähtud raamatuga propageerida ka teisi teoseid vastavalt alalt. Samuti tuleb aegsasti välja panna raamatukogulik plakat, millele on ära märgitud konverentsil käsitluseletulevad teemad ja konverentsi toimumise aeg ning koht. Konverentsi eel viiakse läbi ka ettelugemisi, mis aitavad äratada raamatu vastu huvi.

Raamatukoguhoidja abistab õpilasi sõnavõtude ettevalmistamisel. Seda tuleb aga teha väga taktiliselt. Ühelgi juhul ei tohi lapsele oma arvamust peale suruda. Soovitav on teema ühiselt, koos õpilasega läbi arutada ning lasta tal siis ettekanne kirjalt kindlaks tähtajaks esitada. Kui selgub, et mõnes ettekandes on lünki või puudusi (ei ole esile toodud kõige tähtsat, esineb teemast kõrvalekaldumisi jne.), siis tuleb need vead kõrvaldada. Samuti tuleb silmas pidada, et eri ettekannetes ei esineks kordamisi.

On hea, kui õpilased võrdlevad raamatu tegelasi ja nende tegevust iseendaga ja oma tegevusega. Toome selle kohta näiteks VI klassi õpilase Kalle K. sõnavõtu Viljandi Linna Lasteraamatukogus toimunud lugejate konverentsilt N. Nossovi teose «Vitja Malejev koolis ja kodus» kohta.

Kuidas Vitja Malejev sai aru pioneerisõbrusest? Kas ta on tõeline sõber?

Lugeses N. Nossovi jutustust «Vitja Malejev koolis ja kodus», märkame kohe, et Vitja oli neljandasse klassi astudes veel üsna lapsik ja kärsitu poiss. Mitmed tema klassikaaslased olid hoopis tõsisemad nii

õppimises kui ka teistega suhtlemises, nagu Gleb Skameikin, Vanja Pahhomov, Tolja Djožkin jt. Vitja arusaamine oma ülesannete tähtsusest, ega ka sõbrusest ei olnud õige. Ta arvaski, et kui ollakse sõber, siis peab sõbraga igas asjas olema ühes kambas, et ei ole sobiv sõpra arvustada aga veel vähem püüda tema vigu parandada. See paistab välja näiteks sellest, kui mahakirjutamise ja etteütlemise vastu võitlemisel Gleb Skameikin ja Igor Gratšov panid seinalehte pilkevõrsi ja karikatuuri Vitja ja Kostja kohta, kes ju mahakirjutamise ja etteütlemise abiga ainult armastasidki läbi ajada. Vitja arust ei olnud Gleb ja Igor sugugi seltsimehed, vaid vaenlased, kes kaasõpilasi pilkavad.

Valesõbruse pärast ei saanud Vitja, ega ka mitmed teised poisid selles klassis tunnistada tõtt ka siis, kui uuriti, kes oli joonistanud madruse värskeltremonditud seinale. Oli lõbus vaadata naljakat madrust ja oli põnev olla kaasteadja. Igor Gratšovil endal ei olnud julgust inetu teo ülestunnistamiseks ja Vitja ning mõned teised, kes teadsid sellest loost, leidsid olevat kõige õigemana sellest vaikida.

Kõige rohkem aga annab tunnistust sellest, et Vitja ei suutnud olla tõeline sõber, lugu Kostja Šiškini puudumise pärast.

Vitja teadis kõigest ja sai ka aru, et see omavoliline puudumine on halb ja inetu. Tema aga aitas Kostjal seda mängu veel peenemalt välja mängida. Kõnelusest õe Likaga saame teada Vitja tõekspidamised sõbrusest. Ta leiab, et sõbra kohta tõe tunnistamine on pealekaebamine ja vastik kaaslase väljaandmine. Likal olid selles suhtes hoopis õigemad vaated kui Vitjal. Lika ütles hästi ja lihtsalt: «Kui keegi on süüdi, peab ta ise üles tunnistama, kui aga üles ei tunnista, on igaühel õigus ütelda.» Vitjal süda valutaski küll sellepärast, et sõbra asjad olid nii halvad, kuid aidata ta ei suutnud. Kui Kostja Šiškini puudumise põhjused avalikuks tulid siis sai Vitjale endalegi selgeks, et ta sõpra valesti oli kohelnud, et ta ei olnud Kostjale õige sõber olnudki, kuigi ta tahtis väga olla. See nähtub kõnelusest emaga, kus Vitja kokkudes küsib, kas ta on siis tõesti Kostjale halb seltsimees.

Vitja ei oleks pidanud Kostja omavolilist puudumist varjama ega õpetajat petma. Vitja ise seletab seda sellega, et sõpra ei või ju reeta. Kuid õpetaja teeb siis selgeks, et vaenlasele ei või sõpra reeta, kuid sõbra vigu ei tohi varjata.

Vitja oleks pidanud Kostjaga tõsiselt rääkima, kui see poleks teda kuulanud, oleks pidanud Vitja seda ütleva õpetajale või poistele. Tõeline sõber peab olema nõudlik, mitte aga leplik seltsimehe puuduste suhtes.

Vitjast sai Kostjale siiski tõeline sõber ja teistele kõigile hea seltsimees. Kevadeks oli kogu klass teistest parem, sellepärast, et seal ei mõetlunud igauks mitte ainult iseendale, vaid ka oma seltsimeestele. Pioneirisõprus aitas klassil edu saavutada. Vitja sai lõpuks aru, kuidas peab sõbrasse suhtuma. Sõbralt on vaja nõuda, et ta oleks tubli. Kui ta eksib, siis peab talle ütleva, muidu oled ise halb seltsimees.

Koolis kohtame ka ise iga päev nii sõpru kui ka ebasõpru. Meie klassis ühes matemaatikatunnis, kui kontrolliti kodutööd relatiivsete arvude kohta, soovis Tiiu kõigest hingest, et seekord just tema kodutööd kontrollitaks, ja teda küsitaks. Ta oli kodused endaarvutatud vastused hommikul maha kraapinud ja Anne vihikust uued vastused ära kirjutanud, sest Anne oli matemaatikas Tiiust harilikult tugevam. Kontrollimisel aga selgus, et Tiiu vastused olid kõik valed.

Seekord oli aga just Anne valesti arvutanud. Tiiu sai muldugi

kahe. Meie kõikide rõõmuks Anne ise tunnistas, et ta oli lubanud Tiitule vihikut mahakirjutamiseks ja ta palus, et Tiitule ei pandaks seekord kahte. Loodame, et Anne sai selle juhtumi põhjal aru, et nii sõpra ei aidata.

Uhel õhtupoolikul jookseb minu noorema venna sõber Heiki õue ja ulatab mulle mingi täiskirjutatud vihikulehe Unole edasiandmiseks. Viin lehe tuppä. Ema küsib Unolt, et mis lehe Heiki tõi. Selgub järgmine lugu: Eesti keele tunnis oli tehtud ülesandeks kirjutada järgmiseks päevaks Turgenevi jutustusest välja viis lauset sügise teemal. Uno otsis ja valis neid lauseid veel õhtul, ümberkirjutamise jättis hommi-kuks, kuna õhtul ei olnud elektrit. Ümberkirjutatud töö juurde oli jäänud ka mustandleht. Kooliteel oli Uno kohanud Heikit, kes oli nuku-rutsenud, et temal eesti keele laused on kirjutamata (Heiki armastab muuseas kogu õhtupooliku mängida muretult uulitsal ja õuedes, kuni pimedus ja uni tema tuppä ajavad). Ta oli norinud Unolt vihiku maha- kirjutamiseks. Uno oli veidi põigelnud, siis andnud oma mustandlehe, kartes, et Heiki hakkab teda muidu kiusama.

Selgitasime emaga Unole, mis pahed on selles, kui antakse teistele oma töid maha kirjutada ja et selles suhtes tuleb sõprade vastu algu- sest saadik olla range, et neile tuleb seletada ülesannete lahendamist, kui nad ise ei oska, aga mitte anda mahakirjutamiseks oma töid ega ütelda ette.

Sõpradega tuleb olla aus, otsekohene ja nõudlik. Just seda võimegi Nossovi teosest õppida.

Lugejate konverentse võib läbi viia ka selle kohta, kuidas lugeda, kuidas kasutada raamatukogu jne. Nii toimus 1956. a. jaanuaris Viljandi Linna Lasteraamatukogus (juhataja H. Reier) lugejate konverents teemal «Mida ja kuidas ma loen». Esitame allpool lühikese ülevaate selle ettevalmistamise ja läbiviimise käigust.

1955. a. 11. detsembril toimus lasteraamatukogus nõupidamine, millest võtsid osa ka 2. seitsmeaastase kooli õpetajad. Sel- lel nõupidamisel otsustatigi üritus läbi viia ja töötati välja esi- algne kava. Otsustati sõnavõtude aluseks võtta järgmised teemad.

1. Raamatu ja lugemise tähtsus.
2. Kuidas ma valin raamatuid.
3. Mida ja kuidas ma loen.
4. Kuidas ma hoian raamatuid.
5. Kuidas raamatud abistavad mind õppetöös.
6. Minu lemmikraamatud.

15. detsembril käis lugemissaali juhataja sm. Veevo konsul- tatsioonil Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatu- kogu meetodilises kabinetis, kus kavatsetav üritus läbi arutati.

17.—19. detsembrini selgitasid raamatukogu töötajad koos õpetajatega välja, kes võiksid õpilastest esineda konverentsil põhiettekannetega. Esinejaiks valiti paremad lugejad, kellel ka

õppeedukus oli hea. Kuigi üritus oli mõeldud põhiliselt 4.—6. klassi lastele, anti mõned teemad ettevalmistamiseks ka vanematele, 7.—9. klassi õpilastele. 18.—21. detsembrini lepiti õpilastega teemade jaotuse suhtes kokku.

21. detsembril pandi välja raamatukogulik plakat, millel olid ära märgitud teemad, toodud konverentsil kõne alla tulevate raamatute maketid, üleskutse konverentsist osavõtuks ja konverentsi toimumise aeg. Siitpeale algasid ka abonemendil pidevad vestlused konverentsi temaatikal.

23. detsembriks koostas raamatukogu deklamaatorite ringi juhataja sm. E. Rumbolt montaaži õige ning hoolsa lugemise ja raamatu hoidmise teemal. Ta asus seda montaaži deklamaatorite ringi liikmetega ette valmistama. Detsembri lõpul alustati ka teiste kunstilises osas ette nähtud ettekannete (muusikapalade, deklamatsioonide jne.) õppimist. Esinemiseks valmistusid raamatukogu lugejad Viljandi Muusikakoolist, pioneeride majast ja koolidest. Deklamaatoreid aitas esinemiseks ette valmistada raamatukogu aktivist, «Ugala» teatri näitleja sm. Terje Kukk.

5. jaanuariks esitasid õpilased oma ettekanded kirjalikult. Raamatukogus vaadati need õpilastega ühiselt läbi, kõrvaldati stiililised konarused ja kordumised. Lõplikult said ettekanded valmis 10. jaanuariks.

10. jaanuaril saadeti kutsed konverentsist osavõtuks lähemal asuvatele lasteraamatukogudele ja Viljandi rajooni külaraamatukogudele.

Konverentsi juhatamise võttis enda peale raamatukogu lugemissaali juhataja sm. Veevo. Konverentsi avades rääkis ta üldiselt lugemise tähtsusest, sellest, kuidas lugemine õpetab meid sügavamalt elu nägema ja mõistma. Samuti andis ta mõningaid juhtnööre selle kohta, kuidas lugeda ja rääkis lühidalt raamatu abist õppetöös.

Peale sissejuhatavat sõnavõttu esinesid deklamaatorite ringi liikmed vennad Kelderid montaažiga. Montaaž esitati osade kaupa mitmesuguste sõnavõttude vahel. Tervikuna oli montaaž järgmine.

UNO: «Kes mu sõber?
Mõista, mõista:
ta on tark, kuid vaikne,
ometi ta naerab, hõiskab,
õpetab mull' kõike.

KALLE: Kes mu sõber?
Mõista, mõista:
ta on suuta, peata,
kuid nii paljust vesta võib ta,
heast ning halvast teab ta.

UNO: Kes mu sõber?
Mõista, mõista:
temas palju lehti,
kuid ta pole puu, ei pöösas,
lehed täis tal tähti.

KALLE: Kes mu sõber?
Mõista, mõista.
Hoolsalt hoian teda.
Kes küll on see kallis sõber?
Kes nüüd ütleb seda?

HAALED KOHALT: Raamat!

UNO: Õige! See vaikne, tark ja ustav sõber on raamat. Eriti lahutama-
tuks kaaslaseks on raamat õpilasele. Seepärast peame meele — õpi-
lased — kõige paremini õppima raamatuga ümber käima ja teda
õigesti lugema.

KALLE: Vanasõna ütleb: «Sõpradest tuntakse sind ennast». See on
väga õige. Ka sellest, missuguseid raamatuid keegi loeb, kuidas ta
loeb, ja kuidas raamatuid kohtleb — sellest kõigest võime ka otsus-
tada inimese iseloomu ja teadmiste üle. Õpilane, kes ei armasta
lugeda või loeb lohakalt ja pealiskaudselt, ei suuda ka ennast vabalt
väljendada.

See õpilane, kelle raamatud on rābaldunud, on ka ise hooletu ja
tähelepanematu. Selliste halbade raamatusõprade õppeedukus ega
käitumine ei ole head.

UNO: Raamatukogusse tulles tervitavad meid loosungil Maksim Gorki
sõnad:

«Armastage raamatut — teadmiste allikat!»

Siinsamas ruumis loeme ka veel plakati: «Kui sa oma sõpra armas-
tad, siis sa teda ka hoiad.»

Tāna me pūūamegi tuletada meelde tähtsamaid nõudeid raamatu-
tega kokkupuutumisel.

KALLE: Raamatutega tegemist tehes peab kõige enne vaatama, et sa
ise ei oleks määrdunud ega su käed mustad. Raamatule peab korra-
likult puhta paberi ümber panema, et kaaned kiiresti ei vananeks.

Kord andsime oma isiklikust kogust tuttavale lugeda Tammsaare
«Valitud jutustused». Raamat oli nägusas hallis kõites ja puhas.
Tagasi saades olid aga kaaned tahma ja rasva täis, lehtedel aga
olid mustad sõrmejäljed. Nähtavasti oli loetud koristamata laua või
pliidi ääres. Sellest on mitu aastat mööda, aga seda tuttavat kohates
mõtlen temast ikka, et ta on lohakas. Sest igakord tulevad meelde
Tammsaare «Valitud jutustuste» määritud kaaned ja lehed.

UNO: Raamatut peab lehitsema ettevaatlikult ja kuivade sõrmedega, et
lehtede nurgad ei läheks mustaks ega kortsu. Minul endal on lehe-
põõramiskunsti õppimisega olnud palju vaeva, sest olen liiga kär-
situ. Unustasin lugedes või õppides, et raamat ei ole rauast, vaid
paberist. Veel möödunud õppeaastal pidin hābiga raamatu lehti üle
triikima, aga nüüd saan ometi endast jagu ja tunnen headmeelt, et
raamatud on mul puhtad ja rikkumata nagu vanemal vennalgi.

KALLE: Lugemisele asudes tuleb otsida kohe raamatu vahele järje-
hoidja. Paksude esemete ja pliatsite raamatu vahele panemine rikub
kõideti. Veel halvem komme on lugemisjärje mārīgiks lehtede nurki
murda. Hoian endal lugemisel läheduses ka paberi ja pliatsi mār-
k-

mete tegemiseks. Märkmel ja arvamised on mul kirjutatud erilisse kaustikusse. Sinna teen ka joonistusi.

Mõnel inimesel on halb komme kohe raamatusse oma arvamusi kirjutada. Võtsin kord kooliraamatukogust lugeda Kitzbergi «Küla-jutud». Selle tiitellehele oli vigaselt ja vildakalt kirjutatud:

«Mage ramat. Kui sa saad sele ramatu tule Vaksali tänav 12 ma ütlen sulle mitaki».

Sellisest lugejast ei saa keegi arvata head, tema kirjutus juba ütleb, et ta on rumal. Ja vaene raamat pidi põhjuseta kannatama, et ta juhtus sellise õpilase kätte, kes temast aru ei saanud ega teda ei hinnanud.

UNO: Kui lugemine lõpetatakse, tuleb raamat sulgeda ja panna eest ära kindlasse kohta. Lauale vedelema jäetud raamatud saavad ikka kuidagi kannatada. Ja ka töökoht näeb välja lohakas.

Mina sain ka mõni aeg tagasi sellepärast sageli kodustelt märkusi, aga nüüd hoian küll juba töölaua korras. Riivile peab asetama raamatud ikka seljaga väljapoole, et uut raamatut kõrvale pannes ei kortsuta eelmise lehti ja et oleks ülevaade, missugused raamatud riivil on.

KALLE: Lugemisel ei tohi raamatut kahekorra keerata, muidu tulevad varsti lehed lahti ja kaaned küljest. Harilikult tuleb raamatu kahekorra keeramist ette lamades lugemisel. See on ka inetu komme ja pealegi veel silmadele kahjulik.

UNO: Raamatukogust raamatuid tuues peab raamatute jaoks olema kaasas portfelli või ranits või lihtsalt ajalehti, kuhu raamatud sisse panna. Muidu võivad raamatud tänavale maha kukkuda või saju käes märjaks saada. Ka tänaval liikudes lugemine on halb komme. Peaks ikka jõudma ennast taltsutada ja ka väga huvitava raamatuga seda lehitsemata koduni minna.

MÖLEMAD: Lapsed ja noored! Olgem tõelised raamatusõbrad! Hoidkem ja armastagem raamatut!»

Järgnesid õpilaste sõnavõttud. 8. klassi õpilane Evi Kasak rääkis sellest, kuidas ta valib raamatuid, kuidas kasutab katalooge ja soovitusnimestikke. Ta jutustas, et loeb ilukirjanduse kõrval alati ka populaarteaduslikku kirjandust. Populaarteaduslikke raamatuid loeb ta kindlas järjekorras — selleks on koostatud plaan, mille klassijuhataja on läbi vaadanud.

9. klassi õpilane Reet Espe jutustas sellest, kuidas ta raamatuid loeb. Lugemisel kasutab ta vihikut, kuhu märgib kokkuvõtte teosest, tegelaste iseloomustuse ja selle, mis raamatus eriti silma torkab. Ta ei «neela» raamatuid, vaid loeb põhjalikult, huvitavamaid või keerulisemaid kohti sageli mitu korda üle lugedes. Esineja märkis, et ta jälgib hoolega ka teose stiili ja märgib üles autori tabavad ütlused ning võrdlused (näiteks O. Lutsu «Kevadest»: Tootsil on kõik asjad sirged nagu oina sarved; köster karjub, justkui oleks veeuputus käes ja temal laev tegemata). Küsimused, mis lugedes üles kerkivad, märgib ta samuti üles ning püüab neile vastuseid leida õpetaja või raamatukoguhoidja abiga. Niisamuti toimib ta tundmata sõnadega. Hoolikas luge-

mine on aidanud parandada tema väljendusoskust ja muutnud keeletundmise paremaks. Vene- ja ingliskeelsete raamatute lugemine on samuti andnud häid tulemusi õppetöös.

6. klassi õpilane Tiiu Aunapuu rääkis raamatu hoidmisest. Kõneldes raamatu hoidmise tähtsusest tõi ta näiteid ka oma isiklikest kogemustest.

«Muidugi ei olnud ka mina varem nii tähelepanelik oma raamatute vastu,» jutustab ta. «Õppisin seda kurbade kogemuste varal. Näiteks. Lugesin äsjaostetud raamatut. Lugemise katkestamisel jätsin ta lahtiselt lauale, kuna lootsin varsti lugemist jätkata. Sisse tormas aga koerast hirmutatud kass ja jooksis oma poriste käppadega üle minu raamatu, jättes raamatusse inetud porised jäljed. Olin õnnetu ja töötasin olla edaspidi tähelepanelikum. Teinekord jälle ostsin huvitava raamatu ja asusin kannatamatult lugema, jättes kattepaberi ümber panemata. Juhtus nii, et pliiatsit võttes ajasin ümber tindipoti ja selle sisu voolas üle raamatu. Raamat oli rikutud. Soovin, et teie, kallid kaasõpilased, kohe hoolitseksite raamatu eest, ilma et peaksite seda õppima nii kurbade kogemuste varal kui mina.»

Raamatu hoidmise kohta võtsid veel mitmed õpilased sõna kohapealt. 6. klassi õpilane Reet Tomson kutsus vanemaid õpilasi üles valvama väiksemate järele, et need raamatutega paremini ümber käiksid.

Järgmine esineja, 8. klassi õpilane Karl Joorits rääkis sellest, kuidas raamatud abistavad teda õppetöös. Ta tõi palju konkreetseid näiteid selle kohta, kuidas populaarteaduslikud raamatud on aidanud tal süvendada koolis omandatud teadmisi. Kui näiteks geograafiatunnis õpitakse peatükki vulkaanidest, on headeks abimeesteks sellised raamatud nagu Lunkevitsi «Kohutavad loodusnähtused», Armandi «Ähvardavad jõud», Zavaritskaja «Vulkaanid» ja teised raamatud, mis aitavad meil tundma õppida maa sisejõudude mõjul tekkinud moodustusi. Füüsikatundides on olnud palju kasu Issakovski «Alistatud elektroni» lugemisest, kirjandustundides Herzeni «Valitud artiklitest» jne.

Uku Alakivi (8. klass) kõneles sellest, kuidas geograafiaalased teosed on abistanud teda geograafia õppimisel koolis. Muuhulgas jutustas ta järgmisest juhtumisest.

«Näiteks, kuidas mind abistas geograafia-alane kirjandus, võib tuua juhtumi minu koolielust. Koolis me võtsime läbi Hiinat. Võtsin raamatukogust Jermašovi teose «Valgus Hiina kohal». Juhtus, et jäin haigeks ja kooli minnes ei olnud ma õppinud. Kuna aga olin läbi lugenud selle teose, ei olnud mul tarvis vaban-

dada. Teose lugemisega olin omandanud läbivõetava materjali ning ma võisin vastata ja sain hea hinde!»

Kohapealt võtsid sõna õpetaja M. Vares ja 5. klassi õpilane Mart Aru. Õpetaja Vares rääkis ilukirjanduse lugemise tähtsusest õppetöös. Mart aga kõneles oma huvist zooloogia vastu, rääkis, missugused raamatud ta on zooloogia alalt lugenud («Lindude välimääraja», «Eesti NSV kalad») ja tõi neist mitmesuguseid huvitavaid näiteid.

Mati Kesvatera (9. klass) tunneb suurt huvi fotograafia vastu. Oma sõnavõtus kõneles ta sellest, kuidas raamatud on tal aidanud fotoasjanduse saladusi paremini tundma õppida. 8. klassi õpilane Tõnu Liigand aga jutustas, missuguseid teadmisi on raamat talle andnud mudellennu-asjanduse alal. Oma sõnavõtu ajal demonstreeris ta konverentsist osavõtjaile üht enda poolt valmistatud mudellennukit, mida kokkutulnud õpilased vaatasid suure huviga.

Mitmed õpilased jutustasid oma lemmikraamatutest, milledeks olid Iljina «Neljas kõrgus», Lutsu «Kevade», Gogoli «Tarass Bulba» ja teised raamatud.

Konverentsist tegi kokkuvõtte konverentsi juhataja sm. Veevo. Ta avaldas lootust, et konverentsil avaldatud mõtted ja antud nõuanded leiavad rakendamist meie igapäevases töös raamatuga.

Järgnes kunstiline osa. Esitati deklamatsioone ning ettekan- deid instrumentaal- ja vokaalsolistidelt ning ansamblitelt.

Konverents toimus lasteraamatukogu ruumides. Üritusest võt- tis osa üle saja õpilase, 6 õpetajat ja pioneerijuhti ning raamatu- kogutöötajaid teistest raamatukogudest.

Konverentsi ajaks oli välja pandud näitus paremini täidetud lugemispäevikutest.

Võib julgesti öelda, et lugemiskultuur Viljandi lasteraamatu- kogus on pärast konverentsi paranenud. Eriti suurenes õpilaste huvi süstemaatilise, plaanipärase lugemise vastu. Üritus leidis laste hulgas elavat vastukaja.

Lugejate konverentsi läbiviimisel on väga tähtis taotleda seda, et lapsed võtaksid sõna sundimatult ja avaldaksid vabalt oma arvamusi.

Kirjanduslikud mängud.

Raamatukogude poolt läbiviidavatest massiüritustest armastavad eriti nooremate klasside õpilased erilisel kirjanduslikke mängu. See on täiesti arusaadav, sest kirjanduslikud mängud võimaldavad lastel ilmutada suuremat initsiatiivi ja aktiivsust ning

on sageli mitmekesisemad kui muud üritused. Kirjanduslik mäng arendab lapse mõtlemist ja aitab tal meelde tuletada loetud teose sisu, aitab meenutada raamatu autorit, tegelasi ja sündmusi. Samuti stimuleerib kirjanduslik mäng lapsi tähelepanelikumale lugemisele.

Kirjanduslike mängude mängimist võib korraldada kas ühenduses mõne teise üritusega või siis organiseerida iseseisev nn. kirjanduslike mängude õhtu.

Missuguseid kirjanduslikke mängu võime lastega raamatukogus mängida?

Allpool toome selle kohta mõningaid näiteid.

K ü s i , k ü s i , k e s t a o n !

Üks laps (või ka paar last) saadetakse ruumist välja. Teised lepivad niikaua kokku ühe kirjaniku suhtes, kelle nime tuleb mõistatada. Laps tuleb tagasi ja peab küsimuste varal ära arvama, kes see kirjanik on. Küsimusele tohib vastata ainult kas «ei» või «jaa». Küsitaja võib esitada 15 küsimust, millele lapsed kooris vastavad. Kui ta 15 küsimusega ei suuda õiget vastust leida, läheb ta ka teist korda välja.

Küsitlus võib kujuneda umbes järgmiseks.

1. Kas see on vene kirjanik?

Ei.

2. Kas välismaa kirjanik?

Ei.

3. Eesti kirjanik?

Jaa.

4. Kas tegemist on meeskirjanikuga?

Ei.

5. Kas ta on proosakirjanik?

Ei.

6. Näitekirjanik?

Ei.

7. Kas ta kirjutab lastele?

Jaa.

(Küsitljal on nüüd teada, et tegemist on eesti naiskirjanikuga, kes kirjutab luuletusi noortele. Kuid lastele on kirjutanud luuletusi mitmed meie naiskirjanikud, nagu M. Veetamm, M. Nurme, E. Niit, H. Mänd, J. Kaidla jt. Neid ükshaaval läbi küsida pole kasulik, sest nii võib äkki 15 küsimusest puudus tulla.)

8. Kas temalt on ilmunud iseseisvaid raamatuid?

Jaa.

(Selle küsimusega langesid ära kõik nooremad autorid, kellelt iseseisvaid raamatuid pole ilmunud. Järele on veel tervelt seitse küsimust ja küsitleja võib olla rahulik, et talle sellest jätkub.)

9. Kas see on Muia Veetamm?

Ei.

10. Ellen Niit?

Jaa.

Analoogilist mängu võib mängida ka kirjanduslike teoste või tegelaste kohta. Sellisel juhul peaks ainult lubatud olema suurema arvu küsimuste esitamine — umbes 20 küsimust.

Missugune teos see on?

See mäng viiakse läbi alljärgnevalt.

Lapsed asetatakse ringis istuma. Üks lastest saadetakse ukse taha. Igale lapsele öeldakse üks sõna mõne üldtuntud teose pealkirjast. Ukse taga olnud laps tuleb sisse ja hakkab teistele lastele nende istumise järjekorras esitama mistahes küsimusi. Küsimusele tuleb anda loogiliselt õige vastus nii, et vastus sisaldaks vastava sõna muutmatul kujul. Oletame, et võetakse M. Kesamaa värssjutustuse pealkiri «Hirmul on suured silmad». Esimesele lapsele esitatakse näiteks niisugune küsimus: «Kas sul on puudulikke hindeid?» — Vastus: «Ma olen hirmul, et saan kevadeks matemaatika puuduliku».

See, kelle vastusest raamatu pealkiri selgub, peab järgmisena välja minema.

Täidan, täidan laeva!

Harilikult mängitakse seda mängu ühe ja sama algustähega sõnade meeldetuletamise põhimõttel. Kuid samal viisil on võimalik mängida ka kirjanduslikku mängu. See toimub järgmiselt.

Lapsed istuvad ringis. Mängu alustaja viskab mingi pehme eseme mõnele kaasmängijale, nimetades ühe kirjaniku nime. Laps, kelle kätte ese on visatud, viskab selle omakorda edasi, kuid ei nimeta nüüd enam kirjanikku, vaid mõnd tema teost, järgmine aga mõnd selle teose tegelast. Näiteks: Oskar Luts, «Kevade», Toots. — Jüri Piik, «Pääsusaba lahel», Valdur jne.

See, kes liiga kauase mõtlemise tõttu põhjustab mängus viivituse, annab pandi. Ka pantide lunastamine peab toimuma n. ö. «kirjanduslikul põhimõttel». Näiteks kästakse pandi lunastajal

öelda ühe kirjaniku kaks teost, mis algavad K tähega, nimetada kolm kirjanikku, kelle perekonnanimi algab R tähega jne.

M ä n g t ä h t e d e g a.

Seda mängu hakati mängima Harju Rajooni Lasteraamatukogus Maardus (juhataja sm. Pasternak). Mängu põhimõte on järgmine.

Papist või tugevast paberist lõigatakse välja suurem arv trükitähti suurusega umbes 20×30 cm. Lapsed jaotatakse kahte gruppi ja kinnitatakse igale lapsele üks täht rinnale.

Siinjuures valitakse tähed nii, et neist on võimalik moodustada 2—3 lastekirjaniku nime. Näiteks.

I grupp

A A A B E E G I N O P R R T T V

II grupp

A A A K K M M M O O R R S T T Ü

Mängujuhi märguande peale püüavad mõlema grupi lapsed oma grupi piirides üksteise kõrvale asetudes moodustada võimalikult kiiresti 3 lastekirjaniku nime. Lapsed peavad ise proovima, missuguseid nimesid saab antud tähtedest moodustada.

I grupp: Barto, Parve, Tigane.

II grupp: Maršak, Kotta, Rummo.

Võidab see grupp, kes esimesena nimede moodustamisega toime tuleb.

Mitme kirjaniku nime asemel võib lasta moodustada ka näiteks kirjaniku nime ja mõne tema teose pealkirja.

K e s o n s e e t e g e l a n e ?

See mäng kujutab endast õieti lihtsat instseneeringut, mis esitatakse kirjandusliku mõistatuse kujul. Teiste ette tuleb kaks last, kelledest üks kujutab näiteks Tootsi, teine näiteks Vitja Malejevit. Nad esitavad teineteisele mitmesuguseid küsimusi — eriti koolist ja koolitööst. Vaatajad peavad mõistatama, kes kumbki on.

Sellise ürituse puhul peab aga tegelaste omavahelise vestluse tekst olema küllalt põhjalikult ette valmistatud, et nende jutt annaks vastavast teosest edasi kõige iseloomulikuma. Samuti peab teksti koostamisel silmas pidama, et tegelaste äramõistatamine ei osutuks kuulajale liiga lihtsaks.

Sama mängu on võimalik mängida ka pisut teisiti. Teiste ees on jällegi kaks last — mõne raamatu tegelast, näiteks Gavroche

ja Vasjok Trubatšov. Kumbki aga ei tea, kes teine on. Nad esitavad üksteisele kordamööda küsimusi, kusjuures küsimus peab olema niisugune, et sellele saab vastata «jaa» või «ei». Võidab see, kes esimesena taipab, kes teine on.

Kirjanduslikud viktoriinid.

Kirjanduslike mängude hulka kuuluvad ka kirjanduslikud viktoriinid.

Kirjandusliku viktoriini all tuleb mõista võistlust vastamises kirjanduse-alastele küsimustele.

Tavaliselt loetakse viktoriinide puhul katkendeid mitmesugustest teostest ning lastakse arvata, kes on teose autor ning misugune on selle raamatu täpne pealkiri.

Kuid soovitav on viktoriini käigus esitada ka teistsuguseid küsimusi. Näiteks.

Kes võib nimetada teoseid, mille pealkirjas sisaldub peategelase nimi?

Kes tunneb kirjanikku pildi järgi ja teab, missuguseid teoseid ta on kirjutanud?

Kes oskab jutustades jätkata ette loetud katkendit?

Kes teab nimetada kõige rohkem tegelasi ühest kirjanduslikust teosest?

Sedalaadi küsimused muudavad viktoriini huvitavamaks ja mitmekesisemaks.

Ekskursioonid.

Ekskursioonide organiseerimine ei kuulu küll otseselt raamatukogude ülesannetesse, kuid eriti suvel on siiski mõnikord soovitav ekskursioone korraldada.

Polütehnilise hariduse levitamise eesmärgil võib viia lapsi masina-traktorijaama, meiereisse, trükikotta, elektrijaama, raudteejaama, puukooli, kolhoosiehitustele, mesilasse jne. Kui vastavate objektide kohta leidub kirjandust, tuleb seda enne ekskursiooni muidugi lastele tutvustada.

Mitmed raamatukogud on leidnud ekskursioonide korraldamiseks huvitavaid viise. Nii korraldas Kohila alevi raamatukogu taimede korjamiseks matku metsa. Matkade eesmärgiks oli koguda taimi herbaariumi jaoks. Enne matka tutvusid lapsed hoolikalt N. Verzilini teosega «Robinsoni jälgedes» ning matka ajal võrdlesid teosest saadud andmeid oma isiklike vaatlustulemus-

tega. N. Verzilini raamatust omandatud teadmiste põhjal kasutasid lapsed matkade ajal toiduks ainult mitmesuguseid metsataimi.

Loodusvaatlustega seotud matku on võimalik korraldada ka mitmete teiste raamatute põhjal, nagu J. Piigi «Tagametsa tiivuline pere», noorema astme jaoks V. Bianki «Metsaelanikud», N. Nadeždina «Täis korvike» jne.

Muidugi sõltub matkade iseloom ka kohalikest tingimustest, sellest, missugused objektid ja vaatamisväärsused ühe või teise raamatukogu läheduses asuvad. Nii näiteks viis Kallaste Rajooni Lasteraamatukogu läbi ekskursiooni Alatskivile, Kalevipoja mälestusmärkidele. Mälestusmärkide vaatlemist seoti siinjuures katkendite ettelugemisega «Kalevipojast». Ekskursioone ümbruskonnas asuvate vaatamisväärsuste juurde on korraldanud teisedki raamatukogud.

Soovitav on ekskursioone korraldada koostöös kohaliku kooli õpetajatega.

Lisa.

Eesti nõukogude lastekirjanike üleskutse
meie raamatukogude lugejaile.

Kallid sõbrad, noored lugejad!

Teie kõik armastate muidugi raamatuid, loete neid palju. Teil on oma lemmikteosed ja armastatumad kirjanikud. Et saada uusi, veelgi paremaid raamatuid, et aidata kirjanikke nende töös, selleks võite meile anda tõsist, asjalikku abi.

Meie, eesti nõukogude lastekirjanikud, pöördume käesoleva kirjaga teie poole, noored lugejad, ning palume teid: kirjutage meile edaspidi järjekindlalt oma arvamustest ilmuvate raamatute kohta, samuti jutustuste, vestete, luuletuste kohta, mis avaldatakse ajakirjas «Pioneer» või ajalehes «Säde».

Neid teie arvamusi tahame meie, lastekirjanikud, arvesse võtta, et kirjutada senisest huvitavamalt ja paremini. Samuti huvitavad meid arvamused — kes on teie lemmikkirjanik ning teie soovid — milliseid teoseid te tahaksite oma kirjanikelt, mille kohta ja missuguste tegelastega.

Selleks korraldage uute raamatute, aga ka «Pioneeri» ja «Sädeme» ühiseid arutelusid, kus selgitage välja, mis teile loetust meeldib, mis mitte. Oma arvamused pange aga üheskoos paberile ja saatke need posti teel aadressil: Tallinn, Raamatukogu plats 1, Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riiklik Raamatukogu, Metoodiline kabinet. Samal aadressil võite saata ka igasuguseid küsimusi ja soove oma kirjanikele.

Niiviisi tihedais sidemeis tegutsedes me võime muuta oma lastekirjanduse senisest mitmekülsemaks ja huvitavamaks, muuta selliseks nagu teie seda ise näha soovite.

Soovime teile, kallid sõbrad palju edu õppetöös ning jääme ootama teie kirju!

A. Hint, V. Beekman, M. Kesamaa, F. Kotta, E. Krusten, E. Niit, R. Parve, H. Pukk, P. Rummo, A. Tigane, L. Tigane, R. Vaidlo, M. Veetamm.

Tasuta

A-21357

IV

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00354045 9